

RINDI

Nr 1 • 1990

RINDI

TIDSKRIFT FÖR GOTLÄNSK BOTANIK

Årgång 10 1990 Nr 1

Utgiven av Gotlands Botaniska Förening

Redaktör Bo Göran Johansson, Levide Vall, 621 93 Visby
Övr. redaktion Gun Ingmansson, Bangårdsgatan 10, 621 45 Visby
Bengt Larsson, Lummelundsväg, Pl 4875, 621 42 Visby

Tidskriften erhålls antingen genom medlemskap i Gotlands Botaniska Förening (50 kr/år) eller genom prenumeration (samma pris). Familjemedlemskap kostar 15 kr/år. Föreningens postgiro är 68 36 66 - 2. Adressen är Box 1339, 621 24 Visby

Gotlands Botaniska Förening

är en ideell sammanslutning som har till ändamål att verka för ökad kunskap om Gotlands växter och för bevarandet av en rik flora på ön. Föreningen vill också bland allmänheten sprida intresse för botanik och naturskydd.

Dessa mål söker föreningen förverkliga bl.a. genom att verka för utforskandet av Gotlands flora, att biträda myndigheter och organisationer i behandlingen av botaniskt betydelsefulla naturskyddsfrågor, att utge tidskriften Rindi och även på annat sätt informera om och propagera för sin verksamhet och sina åsikter, och att arrangera exkursioner och sammankomster.

Ordförande Gun Ingmansson, Bangårdsgatan 10, 621 45 Visby
tel 0498-71343

Vice ordförande Jörgen Petersson, Humlegårdsvägen 18, 621 46 Visby
tel 0498-14559

Sekreterare Ingrid Engquist, Stenkyrka, 620 33 Tingstäde
tel 0498-72088

Kassör Bengt Larsson, Lummelundsväg Pl 4875, 621 41 Visby
tel 0498-78218

Övriga Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby
Stig Högström, Neptungatan 21, 621 41 Visby
tel 0498-14063

Bo Göran Johansson, Levide Vall, 621 93 Visby
tel 0498-66204

Torgny Rosvall, Bergmansgatan 6, 621 46 Visby
tel 0498-11777

Omslagsbilden: Hybrid mellan vit och röd skogslilja, Cephalanthera longifolia x rubra. Akvarell av Staffan Rosvall.

Omslagsbilden: Hybrid mellan vit och röd skogslilja, *Cephalanthera longifolia* x *rubra*

STAFFAN ROSVALL

I förra numret av Rindi, som helt ägnades växterna på Gotska Sandön, berättade författarna Gun Ingmansson och Jörgen Petersson om den nuvarande förekomsten av hybriderna mellan vit och röd skogslilja. På sin först upptäckta fyndplats på Sandön har den fortfarande sin rikaste förekomst. Då Bengt Pettersson fann hybriderna vid Höga Land 1937, var den tidigare endast känd från en lokal i Schweiz. Några år senare fann han också hybriderna på Gotlands fastland. De nya uppgifterna från Sandön är intressanta; hybriderna har hittats spridda på flera lokaler och tydligen i ganska stort antal.

Vad jag förstår finns en liknande utveckling på Gotland. På några platser på norra delen av ön kan man med lätthet hitta den varje år. Längre söderut ser den ut att saknas eller dyka upp mer tillfälligt. Som längst söderut har jag sett den i en rik orkidéskog vid Gothenhammar. Båda föräldraarterna kan växa tillsammans även på södra Gotland, men kanske saknas här det speciella lokalklimat som gynnar hybridiseringen. Ett lokalklimat som finns i Hall, i Fleringe och på Sandön; strandnära, med ett tunt myllager eller barrmattor på klapperstenen, och på Sandön ett tunt lager av sand på ett kalkrikt underlag. Det ger förmodligen en "drivbänkskaraktär", starkt soluppvärmt under dagen, viktigt för att skynda på blomningen av den röda skogsliljan.

Den vita skogsliljan finns här i randområdena till klappervallarerna med lite djupare mylla och skugga från tallarna. Innan den med sin tidigare blomning avslutat antesen finns helt utslagna röda. Insektstrafiken har fritt fram att hjälpa till med pollenbytet. Humlor och myror har jag sett bråka i blommorna.

Hybriderna lever som individ i flera år. Den kan klonas med två eller tre blommande stjälkar från jordstammen, bilda "buketter", ett drag som den ärvt av den vita. Den röda skogsliljan gör det inte så ofta, den växer mest ensam. Omslagsbildens två hybridexemplar har jag gjort bilder av tidigare. De kan bli större eller mindre på sin skyddade plats intill en gran med gulgröna årsskott. De kommer så småningom att försvinna och ersättas av andra. De två röda målade jag dit för jämförelse och för att ge bilden lite mer färg från en plats en bit ifrån, De är ännu mest i knopp. Hybridens blomningstid följer närmare den vita skogsliljans.

Det finns ännu många problem med skogsliljehybriderna. Är de fertila? Hur många lokaler finns? Är lokalerna maritimt beroende? Hur ser variationerna ut på olika lokaler? Är t.ex. min uppfattning om lokalkaraktärens inverkan riktig? Frågor som är intressanta och vore ett spännande ämne för vidare forskning.

Staffan Rosvall
Södra Kustvägen 4
62020 Klintehamn

Nyheter i Gotlands flora 1989

JÖRGEN PETERSSON

Under denna rubrik presenteras årligen de växter som inte tidigare anträffas på Gotland. Dessutom upptas nya växtlokaler för Gotlands sällsyntare kärlväxter. En historisk tillbakablick ges ofta för att få begrepp om artens totala status på ön. Vi vill gärna få in rapporter om sällsynta växter på nya lokaler samt besked om huruvida de fortfarande finns kvar på sina tidigare kända växtplatser (helst med antalsuppgifter). Arterna följer samma ordning som Krok och Almquists flora.

GAFFELBRÄKEN, Asplenium septentrionale

Denna lilla ormbunke som ej trivs på kalkberggrund hittades på en ny lokal under hösten. Den växte i mosskuddar i kanten av små silikatstenar på en kalkhäll 1300 m SSO St. Häftings i Hangvar s:n (Lars-Åke Pettersson). Den är tidigare känd från Stenkyrka och Follingbo växande på urbergsblock i myrar (Pettersson, 1958). I Hulténs Atlas (Hultén, 1971) finns ytterligare en lokal inprickad, förutom de som angivits av Pettersson 1958, vilken kan ligga nära lokalen vid Häftings.

VATTENPEST, Elodea canadensis

Ny art för Gotland. Denna kosmopolitiska vattenväxt med stor spridningsförmåga har nu även nått vår ö. Den växte rikligt i en bevattningsdamm cirka 500 m söder om kyrkan i Alslog (Lars-Åke Pettersson).

ÄNGSVÄRLÖK, Gagea pratensis

Ytterligare två nya lokaler för arten upptäcktes under våren 1989. Tre blommande exemplar växte i en betsmark vid Sigvards i Eskelhem (Gun Ingmansson). Dessutom utvidgades artens bestånd vid Hästnäs med en ny lokal i trädgårdarna vid ruinen (Bengt Larsson). Nu finns sju lokaler för ängsvärlök på Gotland. För äldre lokaler se Petersson, 1989.

JÄTTEGRÖE, Glyceria maxima

Detta, i modern tid dåligt kända gräs, har återfunnits på en gammal växtplats vid Tors i Bro socken. Det växer här rikligt i ett dike, som övertvåras en sumpig äng norr om väg 148. Vi antar att det är samma lokal som Fries (Fries, 1934) anger med "Bro vid Halner". Fries (Fries, 1914, 1917) har även sett detta högvuxna gräs på stranden i Klintehamn och vid Lilla Hammars i Lokrume. Hultén (Hultén, 1971) redovisar sex inprickade lokaler på ön, vilka alla ligger på öns nordvästra delar från Klintehamn och norrut.

HÅRSTARR, Carex capillaris

Under 1989 hittades denna svårfunna starr i Othems korsänge (Jens-Henrik Kloth). Ytterligare en lokal på Fårö, i ett gammalt fuktigt grustag norr om Bondans träsk, har också påträffats (Gösta Fåhraeus). För artens status på Gotland hänvisas till föregående års rapport (Pettersson, 1989).

Gaffelbräken på lokalen i Hangvar. Foto Jörgen Petersson.

KAL KNIPPROT, *Epipactis phyllanthos*

En udda lokal för denna sällsynta orkidé har upptäckts nordöst om Romaklosters samhälle (Lars-Åke Petersson). Ett enda exemplar har setts här 1986, 1988 och 1989. Den kala knipproten växer här på grusig kulturmark. Arten är tidigare uppgiven från Ardre och Tofta på strandnära sandiga marker (Pettersson, 1958). Enligt Nannfeldt (1946) samlades exemplar på Ardrelokalen redan 1905 och Toftalokalen tycks vara känd sedan cirka 1930 (Pettersson, 1958). En med utomgotländska ståndorter mer överensstämmande lokal finns nordöst om kyrkan i Hörsne, där den kala knipproten växer i lövskogsmiljö (Larsson, 1981). Dessutom finns en lokal i ängesmark på Storsudret (Floristiska Notiser, Rindi 1981) i Hamra socken. Därmed finns nu fem kända lokaler för arten på Gotland.

FLIKMÅLLA, *Atriplex calotheca*

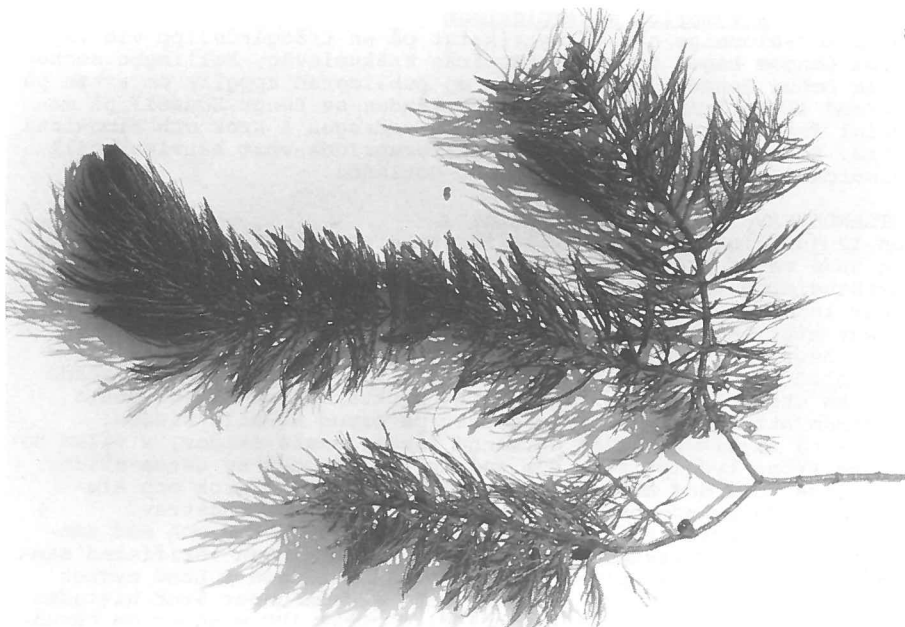
Den andra kända lokalen för denna art på ön hittades i september 1989. Flikmållan växte i en driftvall utanför strandängen sydväst om Tuvbod i Fide socken (Lena Jonsell). Den tidigare kända lokalen ligger enbart en mil längre söderut vid Stockviken i Öja socken (Pettersson, 1982). Den tycks numera vara utgången från Stockviken.

KLIPPNEJLIKA, *Petrorhagia saxifraga*

Denna torrmarksart upptäcktes under 1989 växande på Klinteberget (Gun Ingmansson). Tidigare kända lokaler är på stranden norr om Gothemsåns mynning, norr om Svajde i Alskog samt på torr gräshed vid ett gravfält i Fole (Fåhraeus och Högström, 1985).

Fågellarv på f.d. Marknadsplatsen i Havdhem 17.5. 1985. Foto: B.G. Johansson. Cirka 5 ggr förstoring.

Vårtsärv, tagen i Paviken september 1989. Foto: Stellan Hedgren.

FÅGELARV, *Holosteum umbellatum*

Denna numera sällsynta art uppges av Johansson (1897) som växande "flerstädes på sandiga stränder, mindre ofta på steniga ställen i närheten av havet". Sexton preciserade lokaler anges av samme författare. På senare år har fågelarv noterats vid Sundre kastal och Majstre i Sundre (Björn Aldén) samt från f.d. marknadsplatsen norr om Grötlingbo kyrka 1985 (Richard och Wera Johansson). Med så få aktuella lokaler är det glädjande att fågelarven upptäckts på ännu en växtplats. Denna nya lokal är belägen 3,4 km öster om Lickershamn, Stenkyrka socken (Ingrid Engquist). Fågelarven växer här i mosskuddar på hållmark.

VÅRTSÄRV, *Ceratophyllum submersum*

Ny art för Gotland. Den hittades i riklig mängd i östra delen av Paviken i Västergarns socken (Gun Ingmansson, det. Thomas Karlsson). Ett mindre bestånd hittades senare i en kanal i Pavikens västra del. Dessutom sågs vårtsärv i ett nygrävt dike från Kronholmens golfbana ut mot Västergarnsviken i öster (Jörgen Petersson). Den är tydligen spridd i området och nya bestånd bör hittas kommande år. Denna vattenväxt är mycket sällsynt i Sverige med förekomster endast i Skåne (Landskronatrakten, Skanör) och Östergötland (Tåkern). I Krok och Almquists flora (1985) anges arten även för Halland.

STYVSENA, *Sisymbrium strictissimum*

Denna korsblommiga art växte rikligt på en trädgårdstipp vid vägen förbi Langes hage, en kilometer från Träkumlaväg, Follingbo socken (Elsa Bohus Jensen). En tidigare ej publicerad uppgift om arten på Gotland finns från 1984, då den bestämdes av Bengt Jonsell på material från Rävågen. Arten finns ej medtagen i Krok och Almquists flora. För beskrivning av denna kulturspridda växt hänvisas till Weimarcks Skånes Flora. Ny art för Gotland.

GOTLANDSTRÄV, *Arabis planisiliqua*

Den 12 juni inventerade artikelförfattaren i f.d. Akebäckens myr. Jag hade varit i området redan den 10:de men en åskskur avbröt då växtstudierna. Jag började nu i skogskanten, där jag slutat två dagar innan och följde ett relativt nytt dike ut mot kanalen i myrens mitt. Mitt emellan skogen och kanalen stod i dikeskanten några högresta växter, vilka liknade lundsträv. De var dock märkbart bladigare på stjälken. Dessa blad hade tydliga bakåtriktade pillika utskott, och de växte tätt tryckta mot stjälken. Detta medförde att stjälken delvis döljes på grund av alla bladen. Överst på stjälken vidtog en mängd långa, smala skidor, i vilka de omogna fröna tydligt sågs som små kulor. Längden av dessa skidor uppmättes till som mest 4,5 cm. Enligt nyckeln i Krok och Almquists flora pekade bestämmningen entydigt på gotlandsträv.

Beståndet fortsatte i diket under cirka 150 meter och med sammanlagt över 100 exemplar. För att få bestämmningen verifierad samlades ett mindre exemplar, som av Thomas Karlsson i Lund mycket riktigt bekräftades vara gotlandsträv. Senare under året hittades ett mindre bestånd (25 ex.) i ett dike cirka 100 m söder om huvudbeståndet (Stig Högström). Stora delar av myren har genomkorsats under sommaren 1989 utan att ytterligare gotlandsträv har hittats.

Gotlandsträven anges i Krok och Almquists flora med "Gtl. r, trol. utgången". Återfyndet i Akebäckens myr bekräftar således att arten fortfarande tillhör den svenska floran. Akebäckens myr är för övrigt artens ursprungslokal på Gotland. Förstagångsfyndet gjordes här av K.J.Lönnroth 1849: Akebäckens myr i Roma (Fries, 1849). En anteckning av Karl Johansson i hans privata exemplar av Eisen och Stuxbergs flora lyder: 'Arabis Gerardii. Upphittad av Lönnroth -49 i Akebäckens myr, som redan då varit upplöjd, "Den en gång upplöjda Akebäckens myr". Den sista kommentaren bör vara Lönnroths egen. Av herbariematerial från Naturhistoriska Riksmuseet i Stockholm framgår att gotlandsträv tagits i Akebäckens myr (Akebäck, Roma och Vall socknar) ett flertal gånger från upptäckten fram till 1908. Det är mig veterligen nu 81 år sedan arten senast sågs i Akebäckens myr.

Från övriga Gotland finns arten noterad för följande lokaler: 1852 Fardume i Rute socken (N.C.Kindberg i Riksmuséets herb.). 1884 På banvallen något söder om Etelhems järnvägsstation, "Endast några exemplar anträffades" (Lenström 1888). 1897 (senast) Vänge utdikade myr (Johansson, 1897). Här tagen också 1908 och 1919 (Riksmuseet). 1919-1920 Hästnäs myr, Väske socken (E.Th. Fries, Riksmuséet). "Synes ha inkommit med linfrö" (Fries 1920). Här även samlad 1924 (Ernst Nordström, Riksmuséets herbarium).

Gotlandsträv har enligt dessa uppgifter ej setts i Sverige på 65 år före nyfyndet 1989. Detta nyfynd antas bero på den aktivering av fröreserven som skett vid grävningen av fynddikedet för några år sedan. Tidigare fanns här en björkridå som gräns mellan två ågor. Björkarna borttogs vid dikningstillfället.

Till slut följer här en beskrivning av arten gotlandsträv. Den bygger på uppgifter från Flora Europaea (Tutin m.fl., 1964), Krok och Almquists flora samt från Thomas Karlsson (brev).

Gotlandstrav i ett dike på f.d. Akebäcksmys. Foto: S. Hedgren, juni 1989.

Gotlandstrav

Trvåårig

50-80 cm hög
Stjåk grenad i övre delen

Nedre delen av stjälken
med små, nästan sittande,
tilltryckta stjärnhår
Övre delen av stjälken kal

Stjälkblad 20-55 st.
pillika med tilltryckt bas
Åtm. de nedre bladen med
stjärnhår

Kronblad 4-5 mm
Skidor 30-50 mm långa och
0,6-0,9 mm breda
Fruktskäft 3-7 mm, upprätt-
stående
Valvler med svag mittnerv
eller till synes nervlösa

Stift cirka 1 mm

Frö vingat vid toppen

Lundtrav

Flerårig

10-60 cm hög

Nedre delen av stjälken
ev. med utstående, enkla hår,
eller kal
Övre delen av stjälken kal

Stjälkblad 10-22 (-30) st.
med tvära, avrundade bladöron

Skidor 15-35 mm långa och
1-1,9 mm breda

Skidor med distinkt nerv

Stift max 0,5 mm

Frö vingat runtom

Biotopen för arten på Gotland är nästan uteslutande på torvjord i nu utdikade f.d. myrar. Läsarna uppmanas att leta efter gotlands-trav i Vänge myr och Hästnäs myr, vilka är de senast kända lokalerna före återfyndet i Akebäcks myr.

VALLKRASSING, *Lepidium heterophyllum*

Ny art för Gotland. Under Projekt Gotlands Floras inventeringsläger 1989 hittades enstaka exemplar i en igenvuxen äng cirka 500 m norr om Bjärbyholm i Etelhems socken (Gun Ingmansson, conf. Thomas Karlsson). Denna kulturspridda art, som mycket liknar den på Gotland vanligare fältkrassingen, kan eventuellt vara förbisedd i de gotländska markerna.

FINSK FINGERÖRT, *Potentilla intermedia*

Ett enda exemplar av denna växt hittades 1989 nordöst om Änge i Buttle socken (Jörgen Petersson). Den växte här i norra kanten av en betesmark. På den tidigare (Ingmansson, 1984) kända lokalen väster om Stora Vikare i Viklau fanns under 1989 rika bestånd. De enda uppgifter som i övrigt finns från Gotland härrör sig från Visby och Katthammarsvik (Johansson, 1987).

HAMPDÅN, *Galeopsis speciosa*

Ett exemplar av denna på Gotland ytterst sällsynta art sågs växande i ett grustag söder om Gläves i Burs socken (Gun Ingmansson). Detta, på svenska fastlandet vanliga ogräs har endast få lokaler i vårt landskap. K.Johansson (Johansson, 1987) anger arter som sällsynt och förekommande i följande socknar: Barlingbo, Hörsne, Dalhem, Halla, Väte, Hejde, Fröjel, Etelhem och Hemse. Fries (Fries, 1920, 1925) kompletterar med uppgifter från Vägome i Lärbro och Robbjens i Klinte. I modern tid finns en uppgift från Sudergårde i Bäl socken (Johansson och Larsson, 1986). Inför denna artikel har

Vårflenört vid Smöjen i Hellvi socken. Foto: J.Petersson, våren 1989.

följande muntliga uppgifter nått författaren: Funnen för cirka 15 år sedan i den odlade delen av Hedmyr (Augstensmyr) i Vamlingbo. Den förekom här vid ett halmupplag (Bengt Larsson). För cirka 10 år sedan växande i en åker vid Gustafs i Fröjel (Bo Göran Johansson och Barbro Lindberg).

VÅRFLENÖRT, *Scrophularia vernalis*

Denna storvuxna, klibbhåriga kulturflykting, har hittats på en soptipp i stenbrottet vid Smöjen i Hellvi socken (Bengt Larsson). Redan 1988 sågs rosetter i området och under slutet av april 1989 kunde vårflenörten ses blommande på platsen. Intressant är att redan Fries (Fries, 1920) uppger arten som växande på gamla murar vid Kyllaj. Avståndet mellan Smöjen och Kyllaj är enbart två kilometer.

SPJUTSPORRE, *Kickxia elatine*

En ny växtplats för detta ogräs hittades under 1989 på norra delen av ön. Spjutsporren växte rätt rikligt i kanten av en åker norr om Broungs i Stenkyrka (Ingrid Engquist). Från Klinte, vid Mulde, rapporterar Mattias Iwarsson ett tiotal exemplar. En sammanställning av tidigare kända fynd finns i förra årets rapport (Petersson, 1989).

KAMOMILL, *Chamomilla recutita*

Denna växt, som är vanlig på svenska fastlandet, är nog så ovanlig på Gotland. Vid inventering för Projekt Gotlands Flora under 1989 hittades kamomill spridd i en rågåkerkant 500 m sydöst om Åkebäckskyrka (Jörgen Petersson). Arten anges av K.Johansson (Johansson, 1897) som tämligen sällsynt och sporadisk med lokaler från Bro till Silte. E.Th.Fries som genomkorsade Gotland på sina växtexkursioner under början av 1900-talet fann år 1941 växten vid Kopparave i Grötlingbo (Fries, 1942). Hans kommentar till fyndet är betecknande för kamomillens status på ön: "I övrigt ej påträffad under de sista 20 åren." På senare år har arten haft ett massuppträdande efter byggandet av Follingbovägsrondellen vid Värme-kraftverket i Visby (Högström och Fåhraeus, 1983). Fyndet i Yttre Furulund (Johansson, 1987) kan möjligen vara en spridning från Follingbovägsbeståndet. Dessutom finns en växtplats på tomtmark nordväst om Mässingskärr på Fårö (Högström och Fåhraeus, 1983) samt en notering av kamomill från Ardre, söder om Botvalde (Johansson, 1987).

GULLBORSTE, *Aster linosyris*

Ett enda exemplar av denna alvarväxt hittades under 1989 i samband med Länsstyrelsens hagmarksinventeringar (Mats Nordin). Växtplatsen är belägen cirka en km öster om St. Västergårde i Fide. Gullborsten anges av K.Johansson (Johansson, 1897) som tidigare funnen men nu utgången från Lilla Karlsö och Sproge strand. Aktuella lokaler 1987 var Stora Karlsö och Faludden i Öja. I dagsläget finns, förutom den rika lokalen på Stora Karlsö, och en förekomst på Lilla Karlsö, ett relativt rikligt bestånd på Näsudden samt ett tydande bestånd vid St. Västergårde i Fide. Den nya växtplatsen ligger nära den sist nämnda lokalen.

LITTERATUR

Fries E., 1849: Bot. Notiser.

Fries E.Th., 1914: Några floristiska notiser från Gotland. Svensk Bot. Tidskr. 8.

- Fries E.Th., 1917: Några gotländska växtlokaler. Svensk Bot. Tidskr. 11.
- Fries E.Th., 1920: Några gotländska Växtlokaler. Svensk Bot. Tidskr. 14.
- Fries E.Th., 1925: Några gotländska växtlokaler. Svensk Bot. Tidskr. 19.
- Fries E.Th., 1934: Några gotländska växtlokaler. Bot. Notiser.
- Fries E.Th., 1942: Några gotländska växtlokaler. Bot. Notiser.
- Fåhraeus G. och Högström S., 1985: Nyheter i Gotlands flora 1984. Rindi 1985.
- Hultén E., 1971: Atlas över växternas utbredning i Norden. 2:dra uppl. Stockholm.
- Högström S., 1985: Tingstäde träsk - kompletterande botanisk inventering. Länsstyrelsen i Gotlands län, 1985.
- Högström S. och Fåhraeus G., 1983: Nyheter i Gotlands flora 1983. Rindi 1983.
- Ingmansson G., 1984: Fältveckan i juli 1984. Rindi 1984.
- Johansson B.G., 1987: Nyheter i Gotlands flora 1986. Rindi 1987.
- Johansson B.G. och Larsson B., 1986: Nyheter i Gotlands flora 1985. Rindi 1986.
- Johansson K., 1897: Hufvuddragen af Gotlands Växttopografi och Västgeografi. K.V.A.Handl. Bd 29:1. Stockholm.
- Johansson K., 1910: Nyare bidrag till kännedomen om Gotlands kärlväxtflora. Bot. Notiser.
- Kraft J., 1987: Falsterbohalvöns flora. Lund.
- Krok Th. och Almquist S., 1985: Svensk Flora. Uppsala.
- Larsson Villy, 1981: Fynd av kal knipprot i Hörsne. Rindi 1981.
- Lenström C.E., 1888: Spridda växtgeografiska bidrag till Skandinavians flora. Bot. Notiser.
- Nannfeldt J.A., 1946: Tre för Norden nya Epipactisarter, E.persica Hausskn., E. leptochila (Godf.) Godf. och E. purpurata Sm. Bot. Notiser.
- Nilsson Ö. och Gustafsson L.-Å., 1977: Projekt Linné rapporterar 49-63. Svensk Bot. Tidskr 71.
- Petersson J., 1989: Nyheter i Gotlands flora 1988. Rindi 1989.
- Petterson B., 1958: Dynamik och konstans i Gotlands flora och vegetation. Acta Phyt.Suec. Nr 40. Uppsala.
- Petterson L.-Å., 1982: Flikmålla - Ny art för Gotland. Rindi 1982:2.
- Rosvall T. och Larsson B (red.), 1981: Floristiska Notiser. Rindi 1981.
- Tutin T.G. m.fl., 1964: Flora Europaea, Vol. I. Cambridge.
- Weimarck H., 1963: Skånes flora.

Jörgen Petersson
Humlegårdsvägen 18
62146 Visby

Två gotländska gräs och deras namn

STAFFAN ROSVALL

"De flesta gräs och halvgräs sägs sakna provinsiella, folkliga namn." Det skriver Mats Rydén i en artikel om växtnamnsforskning i Svensk Botanisk Tidskrift (Rydén, 1980). Han citerar bland annat B.Hesselman 1935 "att de faller helt och hållet utanför den folkliga namngivarens intressesfär". Det är, som jag ser det, inte helt riktigt. Det gäller förmodligen inte alla landskap. För Gotlands del finns ett förvånande stort antal namn upptecknade, bland annat på starr- och gräsarter. Landsmålsarkivets Frågelista om gotländska växtnamn, 1947, rymmer ett trettiotal med de fyra sädesslagen inräknade. De gotländske bonden kände väl till fodervärdet hos olika gräs vars namn har efterleder på -pärr, -starr, -bunk, -ag, -gras och -strad.

I Turistföreningens Årsskrift 1906 finns en roande skildring från Mästermyr skriven 1904 av J.E.Ljungqvist: "En gotländsk myr". Artikelnen återger flera gotländska namn på starrarter och andra växter kring myren. Den berättar också en hel del intressant kulturhistoria kring myrbruket, om fågeljakt och fiske, skriven som av en forskningsresande i ett okänt land. Artikelnen avslutas med en efterskrift, en beklagande epilog om den 1906 pågående utdikningen med utropet: "Ett mord är å bane! - Myren förblöder." Vi kan bara drömma om hur det kunde ha sett ut i dag med myren intakt som ett av Sveriges märkligaste naturområden.

Här vill jag berätta lite namn- och kulturhistoria kring två mycket vanliga gotländska gräs. Det första, Sesleria caerulea, älväxing, har flera gotländska namn, det andra, Melica ciliata, grusslok har inget lokalt namn. Det sistnämnda kan delvis bero på Hesselmans definition om den folkliga namngivarens intressesfär men kan också hänföras till en mindre utbredning av gräset tidigare. Jag skall längre fram återkomma till grussloken.

ÄLVÄXING

Älväxingen är lätt igenkänd och kan ge karaktär åt ett helt landskap. På Öland har de svagt sluttande älväxingångarna namn som "lötar", vilket inspirerat till ortnamn som Löt och Långlöt. Det är bara frågan om det är gräset eller landskapskaraktären i stort som är namnens ursprung.

I gotländskt språkbruk är upplevelsen av älväxingen mer knuten till det lilla formatet, till våren, då de första violettbruna axen visar sig i fjolårsgräset. Språkforskaren Mathias Klintbergs främste sagesman i Lau, Jakob Karlsson, "Fie-Jaken", skriver: "När kommunar kummar äut da kan'n släpp kräki i hagen." /När kd-munnar börjar synas, då kan man släppa djuren i hagen/. Han kan också precisera arten: "Kommunnar jär n sårts gras me runt strad /strå/ me kårt aks pa ändn." och "När Raubäri /smultron/ blir monä, u bani jär u pluckar, da bräukar di träd upp bäri på släik strad." En annan av Mathias Klintbergs uppgiftslämnare har ett annat namn: "Namnä kommunar känner ja int till, ja har lert mi att di haitar Bustar /Borstar/." När älväxingen började att synas i skogar och hagar fanns också annat begärligt bete för husdjuren. Ängets gräs

måste sparas, där släpptes "kräken" först efter höskörden. En yttre likhet i färg mellan de brun- och blåviolettera axen och djurens mular kan kanske ha gett associationerna.

Från slåttern finns ett annat namn på Sesleria: "solstrad" /solstrå/, vackert och poetiskt. Det kunde också avse andra gräs, mest ett rakt, ensligt, solomflutet strå på slåttermarken. Slåtterkarlarna prövade skärpan på lien på ett tunt, mjukt grässtrå.

I Flora Svecica 1745 och 1755 förenade Linné Sesleria under Synosurus med både kamäxing och hundäxing och kallade gräset Elfäxing efter den äldre folkliga benämningen "elfdansar". Tuvans ringformiga växtsätt med ett döende parti i centrum påminde om älvringar eller älvdansar. Kanske bidrog även de "dansande" blåvita bladen till intrycket. Namnet har samtidigt, ännu till våra dagar, tillsammans med "häxringar" varit en vanlig benämning på de ringformiga, nedslitna spår som bildas av flera svamparter på ängsmarken.

Linné återger namnet älvdansar första gången i den öländska och gotländska resan 1741 (Linné, 1745). Han nämner gräset från Gotland men beskriver det tidigare mer utförligt från Öland:

"Älvdanser sågos åtskilliga nedanför lantborgen i ängarna, så större som mindre. När man noga dem examinerade, fannt man att de endast bestodo av Cynosuru bracteïs integris eller ett gräs med blå blad, som kryper i ring. När detta gräset växer på en mager äng, synes det avmåla en blå ring, den enfaldiga folket trott förorsakas av älvars dansande, Physici hava det tillskrivit en underliggande jord, exhalationer eller ock hästars stallande. Men här blev saken klar, att älvdansar intet annat äro än förenämnde gräs, som från centro utvidgar sig på alla sidor och änteligen försvinner mitt uti, att således bliver en ring."

I senare landskapsfloror har gräset fortfarande kallats elfdansgräs (N.C. Kindberg, 1874) eller Elfgräs eller Blått Elfgräs (S. Liljeblad, 1816), men även av andra författare Bläxing.

När jag går en promenad i den sena oktoberdagen lyser bladens blåvita översida från marken. Färgen som syns under alla årstider är mest märkbar i mulet eller regnigt väder, i ett obestämt ljus. Då jag tar upp ett blad är den som ett vittriolliknande pulver som går att stryka av. Liknande puderlik beläggning har jag bland annat sett på undersidan av krutbrännarens vinterblad. Här i ett sammelsurium av torrt fjolårsgräs ligger de blåskimrande älväxingbladen som kastade galvaniserade tretumspik.

Älvringarna ser jag däremot inte så markerade. Det blir inga större ringformiga bildningar. Ofta delas tuvorna upp i ett par, tre sekundära tuvor i periferin av den gamla. Bäst ser jag det på hållmarker eller på uppfrysningjord, där tuvorna står ensamma. Linnés kommentar om mager äng är helt riktig. De vanligaste älväxingängarna är så täta, att tuvorna knappast går att skilja från varandra.

GRUSSLOK

Jag brukar ha för vana att använda släktnamnet Melica, mest i bestämd form, melican, på arten Melica ciliata, grusslok. För oss gotlänningar har namnet grusslok alltid känts fel. Vi är vana vid att se gräset på de allra kargaste hållmarkerna i jordfyllda karstspringor och på klappervallar men sällan på grus.

Men min ambition är inte att ändra på ett svenskt floranamn. Redan Linné kallade Melica-arterna för slok i Flora Svecica 1745 och 1755 och M. ciliata för grusslok. Ett namn som samvetsgrant följdes upp av senare floraförfattare.

Den nedsättande betydelsen som ordet slok har i nutiden, i välkända former som karlslok och drängslok, fanns också under Linnés

tid. Redan i tidig litteratur från 1600- och 1700-talet finns slock i betydelsen odåga, ohysad, liderlig, mest i former som slocker, slock och slog (sloka, lättfärdig kvinna). Ett exempel från prästen och astrologen S.A. Forsius 1621: "Wee honom som mätta moste en slocker."

Det är självklart att så gamla namn fortfarande skall gälla. Thomas Karlsson har i "Svenska Kärleväxtnamn" (version 1982-10-24) på uppdrag av Svenska Botaniska Föreningen gjort en lista på svenska artnamn som bör vara nörmgivande. Som framgår är detta ingen definitiv namnsättning utan avsedd som en remissversion för en officiell version. I fråga om Melica-arterna följer han de hävdvunna namnen: bergslock, lundslock, jätteslock och grusslock för M. nutans, M. uniflora, M. altissima och M. ciliata samt för M. picta namnet tuvslock, som anknyter till det finska artnamnet (grönblommig bergslock hos Hultén, 1971).

Det har gjorts försök med nya namn på grusslocken som hårmelica och alvarmelica. Lennart von Post skriver om "hårmelican" i en uppsats i Svenska Turistföreningens Årsskrift 1940. Gotlandsskallden Gustaf Larsson skriver uteslutande melican eller hårmelican både i poesi och i prosa. Namnet överensstämmer med det engelska Hairy Melick, men arten har en kontinental utbredning; den finns varken i Storbritannien eller på Irland, ej heller på Island eller i Norge (men är adventiv i Danmark). Så sent som 1982 har Gösta Fåhræus helt apropå kallat grusslocken för alvarmelica i en uppsats om landsnäckor i Fauna och Flora. Det är ett namn som passar arten och dess växtplatser. Men nu sedan jag lärt mig en del om åldern på namnen på slock-gräsen är jag inte för en förändring. Eventuellt kan, utan att alltför mycket peta på Linnés prioritetsrätt, alvarslock vara en tänkbar kompromiss.

De massförekomster vi nu ser på Gotland är kanske inte så gamla. I Linnés Öländska och Gotländska reseberättelse 1745 nämns inte gräset förrän den 20 juli (enligt vår tideräkning 31 juli) då han åter var tillbaka nära Visby efter rundresan på ön. Platsen preciseras i hans "Samling av Et Hundrade Växter upfundne på Gothland, Öland och Småland" (Linné, 1741): "Vid Wible, ei långt från Wisby, bland Stenskärvorne och Enbuskarne, emillan Kalkugnen och Hafwet." (Vid nuvarande Kneippbyn). Det var första gången han såg M. ciliata i Sverige. Senare författare, G.Eisen och A.Stuxberg, uppger gräset "ymnigt, i synnerhet kring Visby", 1869. K.Johansson skriver i sin stora gotlandsflora 1897: "tämligen allmän på de stora hållområdena. Oftast mängdvis." Linné observerade inte gräset förrän strax före hemresan. Det beror kanske på artens sena blomningstid men framför allt på hårt betade hållmarker, bland annat på Sudret.

Det är en skön koloristisk upplevelse att se melicafältens färger. I motljus är grässets rörelser en lek mellan rågblont, silvrigt blått och violett. Man skymtar markens och hållarnas bruna och blå skuggor bakom de ljusa vipporna. Septemberdagarnas disiga motljushimmel kan ibland ha samma färg som gräset. Bilden avbryts bara av mörka hållmarkstallar och enbuskar som ligger som öar i melica-fälten.

Melican spelar ofta för döda tallar som på teckningen. Många tallar och enbuskar dör nu i ett allt mer påtagligt generationsskifte. Kanske har de nått en sådan ålder och gräns för sitt växande att de dör, eller är orsaken en tilltagande sommartorka och grundvattenförsämring? De ersätts, men bara till en del, av lövträd och lövbuskar. I vätkanterna finns ibland en barrträdsförnygring av tall och en.

Agnes Tingström, som jag skrev om i "Fagningros och Jordsyren" 1976, lärde mig mycket om sin växtkunskap och sina växtnamn. Hon

berättade en gång om hur hon försökte stoppa en kudde med melicavippor. Försöket blev inte så lyckat, då materialet inte hade den spänst som hon väntade sig. Jag skulle gärna göra om försöket. Inte för bekvämlighet men för känslan att få sova på ett melicamoln.

LITTERATUR

- Hesselman B., 1935: Från Marathon till Långheden. Studier över växtnamn och naturnamn. Uppsala.
Gustavsson H., 1947: Landsmålsarkivets Frågelistor 38:1. Gotländska Växtnamn. Visby.
Karlsson T., 1982: Svenska kärlväxtnamn. Version 1982 10 24. Lund.
Kindberg N.C., 1874: Östgöta Flora. Linköping.
Klintberg M., 1876-1916: Gotländska växtnamn. Manuskript i Dialekt och Landsmålsarkivet. Uppsala.
Liljeblad S., 1816: Utkast till en Svensk Flora. Uppsala.
Linné C. v, 1741: Samling af Et Hundrade Wäxter upfundne på Gothland, Öland och Småland.
Linné C. v, 1745: Öländska och Gotländska resan 1745.
Linné C. v, 1745: Flora Svecica.
Linné C. v, 1755: Flora Svecica. 2:dra uppl.
Rydén M., 1980: Växtnamnsforskning - något om dess historia, problem och metoder. Svensk Bot. Tidskr. 6.

Staffan Rosvall
S. Kustvägen 4
62020 Klintehamn

BOTANISKA FÖRENINGEN I GÖTEBORG

En frisk och blomstrande perenn.

Botaniska Föreningen i Göteborg fyllde 70 år 1989. Lagom till jubiléet har en välskriven och lättläst skildring av dess historia kommit ut, skriven av Gustaf Bernström, under många år uppskattad sekreterare i föreningen. Läsaren får en god inblick i ett stycke svensk botanik- och kulturhistoria under 1900-talet. På ett lätt- samt och mycket trevligt skrivet sätt presenteras t.ex. hur det gick till när man hade exkursioner under 1920- och 1930-talen, exempel på det vida spektrum av föreläsningssämen som behandlats under sammankomsterna genom åren och hur inventering och vård av Bohusläns flora varit en hjärtesak i verksamheten.

Boken kan beställas genom att sätta in 135:- (varav 25:- utgör porto och förpackningskostnader) på Botaniska Föreningens i Göteborg postgirokonto 524155-9. Skriv "En frisk och blomstrande perenn" på talongen och glöm inte att ange namn och adress!

Hur har johannesnycklar (*Orchis militaris*) spritt sig till Finland?

SVEN FORSELL

Våra orkidéer utgör ett smått exotiskt inslag i den nordiska florran. Bland dem finns många skönheter - i synnerhet om man tittar noga på dem på nära håll. Ett gemensamt drag för många arter är nyckfullheten i uppträdandet. Genom sin ofta utpräglade kalkbundenhet har de också generellt hamnat i ett underläge med dagens försurning. Ett annat hot utgör ändrade jord- och skogsbruksmetoder, icke minst ett kreatursbete som upphört.

NYA ORKIDÉFYND

I dagens snöda värld är det därför en källa till glädje, då nya fynd av orkidéer görs. I Finland finns några exempel på detta under 1980-talet. Den kanske mest glädjande arten är johannesnycklarna, *Orchis militaris*. Sedan ett herbarie-exemplar - ett fynd från Strömfors i Östra Nyland - från år 1867 kunde artbestämmas som *O. militaris*, hade inga iakttagelser om arten i fråga gjorts. År 1983 fick ett två år tidigare gjort fynd från Pargas - Finlands kalk- och cementindustricentrum - publicitet via ett naturprogram i radion.

Detta fynd utgjordes av ett enda exemplar som växte några meter från en väg genom ett bostadsområde. Den vetenskapliga förklaringen låg nära till hands: orkidéfröna är väldigt små och kan spridas långa vägar med vinden. MEN - till Pargas importeras också kalksten från Gotland för att brännas i Pargas för den metallurgiska industrins behov. Efter all mellanhantering vid transporten har en nollfraktion uppstått, som måste siktas ifrån före bränningen. När en sådan fraktion hanteras, följer givetvis eventuella medföljande frön med finfraktionen. Eller blåser omkring på platsen. I kladdigt höstföre kan sådan "lera" eller "träck" lätt samla sig på bilarnas underrede eller stänkskydd för att sedan falla av när fordonet skumpar iväg. I en sådan klump har fröet dessutom sin "fädernejord" omkring sig, en helt naturlig grund att gro i.

YTTERLIGARE FYND AV JOHANNESNYCKLAR

Fynden stannade inte - glädjande nog - vid detta solitärexemplar. Under åren 1984-1988 har årligen en fyndplats tillkommit. Av fynden omfattar två ett flertal exemplar, medan fyra är solitärer (Salmia, 1989).

Ett närmare studium av fyndplatserna har här visst intresse. Tre av dem - samtliga solitärexemplar - växer inom någon meter (kanske cirka 2-4 m) från vägar där det har transporterats eller helt logiskt kan ha transporterats gotländsk kalksten. Ett fynd - 40 exemplar, varav 2 fertila 1988 - finns på fabriksområdet för ett nedlagt kalksandtegelslageri, där råvaran mycket sannolikt kom från Gotland. Andra fyndet i Pargas (1988) - 20 exemplar, varav 2 fertila - befinner sig ett hundratal meter från transportvägar, men helt i anslutning till kalkverkets materialhantering vid Oy Partek Ab.

Ett fynd - exemplaret har dock flyttats till en annan växtplats "för att skydda det" - har gjorts i Villmanstrand i sydöstra Fin-

Ett porträtt av det första exemplaret av johannesnycklar i Pargas.
Foto: Sven Forsell.

land, också där inom Oy Partek Ab:s Villmanstrands cementfabriks verkningsområde. Också vid detta verk har gotländsk kalksten hanterats...

Förutom dessa sex verifierade fyndplatser har det ryktats om ytterligare ett tredje fynd i Pargas. Det har dock hittills hemlighållits för att skyddas mot ovidkommande intresse. Också denna fyndplats skulle befinna sig i omedelbar närhet av hanteringen av gotländsk kalksten.

VAD KAN FYNDEN BERÄTTA?

Samtliga dessa sex (kanske sju?) fynd har gemensamma drag, både minus och plus:

- alla fynden befinner sig i omedelbar närhet till transportvägar och hanteringsplatser för gotländsk kalksten till kalkverk, metallurgiska industrier och även sockerbruk.
- inget av fynden ligger långt ifrån allfarvägar och intet fynd har heller gjorts t.ex. i skärgården - exempelvis på Åland - med många goda orkidébiotoper i och för sig.
- samtliga fynd daterar sig till 1980-talet; från Gotland har en aktiv spridning av johannesnycklar rapporterats under senare årtionden.

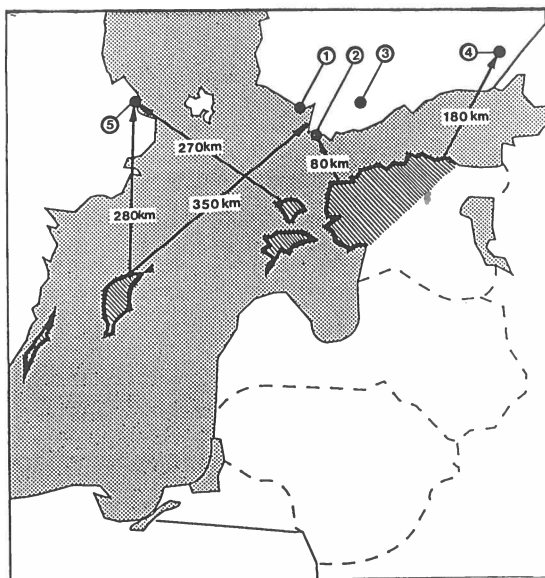

Fig. 1. Ungefärliga avstånd från tidigare förekomster (streckat) till 1980-talets nya fynd av *O. militaris*.
1. Pargas (2 lokaler)
2. Hangö (2 lokaler)
3. Lojo
4. Villmanstrand
5. Johannisfors

SPRIDNING MED VINDEN

Orkidéfröna är små och kan därför också lätt spridas med vinden. Men om det är fråga om vindspridning, då blir det också en fråga om matematik. På ett dubbelt större avstånd är spridningstätheten - för i detta fall frön - på en given areal blott 1/4, på ett tredubbelt avstånd 1/9 osv.

Från de traditionella växtplatserna inom Östersjöområdet, dvs. Gotland, Öland och (främst NV) Estland (Kuusk, 1989) blir (mini-)avstånden till fyndplatserna i Finland cirka 350 km för Gotland-Pargas/Hangö, cirka 80 km från Estland till Hangö och cirka 180 km till Villmanstrand (se figur), säkert ingen omöjlighet för vindspridning. Men här kommer flera frågetecken in i bilden:

- Om det är fråga om vindspridning bör ju sannolikheten för nya fynd vara störst närmast gamla, aktiva populationer. Från "basområdet" Öland är det ju bara ett litet skutt i västlig riktning över Kalmarsund. Men där torde inga fynd ha gjorts...
- Ovan nämndes t.ex. Åland; ett annat motsvarande orkidéområde med kalkkrävande arter är Uppland-Södermanlands östra delar med endast en ny fyndplats, men mera därom senare.
- En blick på fördelningen av vindriktningarna på Gotland (Visby flygplats, medelvärde 1961-1980) ger vid handen en viss dragning mot Finland - dvs. dominerande SV-vind - men skillnaden i fördelning är inte på något sätt markant (figur).

ETT MOTSVARANDE FYND I SVERIGE?

Ett fynd av motsvarande slag har gjorts 1987 i Johannisfors (Nilsson, 1988). Där påträffades ett bestånd av johannesnycklar i en tidigare kalkslambassäng efter det år 1932 nedlagda papperbruket. Kalken togs enligt uppgift från ett närliggande kalkbrott och brändes sedan vid bruket. Men ett stickprov i en journal över skeppningarna av kalk från Bläse i juni 1896 visar flera laster till Skutskär, några mil från Johannisfors. Båda bruken ligger vid kusten. Har det kanske skett några skeppningar av kalksten under

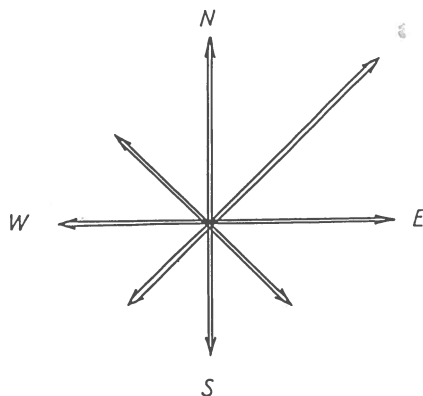

Fig. 2. Fördelningen av vindriktningarna på Gotland domineras av sydvästvindar.

decenniernas lopp också till Johannisfors..? Kanske kunde arkivforskningar på Gotland besvara den frågan.

Ett tynande bestånd kunde kanske ha hålit sig dolt för botanikerögon för att sedan så småningom erövra slambassängen när växtbetingelserna medgivit en "ockupation" av området. Kunde här sökas ett alternativ till en spridning med vinden över 270-280 km från Gotland eller Estland? I varje fall är det ju också här entydigt klart att fyndet har samband med "en teknisk aktivitet med hantering av främmande kalksten..."

Inledningsvis nämndes ett herbarieexemplar från Strömfors 1867. Också i Strömfors fanns förr i tiden ett järnbruk.

SANNOLIK VINDSPRIDNING

Till de verkligt intressanta orkidéfynden i Finland under 1980-talet hör förvisso ett exemplar av majnycklar, Dactylorhiza majalis ssp. baltica, som 1985 hittades på en utskärsholme någon mil från Hangö (Vuokko-Korhonen, 1987). Den karga holmen saknar anknytning till någon aktiv, mänsklig verksamhet. I detta fall ter sig andra spridningsmöjligheter än vinden rätt långsökta.

I övrigt växer denna art i Estland på ett 40-tal ställen, i allmänhet endast ett eller några exemplar på samma växtplats. Biotoopen är fuktiga eller sumpiga ängar vid å- eller sjöstränder (Kuusk, 1989). I detta fall ligger fyndet cirka 100 km från de närmaste växtplatserna i Estland.

ANDRA ORKIDÉFYND I FINLAND

Ungefär samtidigt med det första fyndet av johannesnycklar i Pargas gjordes där ett annat remarkabelt fynd: en population på ett 80-tal exemplar av flugblomstret, Ophrys insectifera, tidigare känd i Finland endast från Åland cirka 140 km därifrån. Populationen fanns spridd inom cirka 1 km radie från hanteringen av gotländsk kalksten...

I omedelbar närhet av johannesnyckel-populationen i Hangö påträffades - också på 1980-talet - ett litet bestånd av purpurknipprot, Epipactis atrorubens. Närmaste kända växtplats i Finland ligger cirka 450 km därifrån i Juuka.

Omkring en mil ifrån ovan nämnda växtplats i Hangö finns ett litet kärr med ett bestånd av kärrknipprot, Epipactis palustris; närmaste "artgranne" är en population, som påträffades sommaren 1989 närmare 100 km därifrån.

Kan också dessa förekomster sammankopplas konkret med skeppningar av kalksten från Gotland? Allt detta är ju rena gissningar. I synnerhet för johannesnycklarnas del ser det dock ut som om det skulle vara mer relevant än blott en förflugen tanke. Detta bör kunna ses som ett seriöst alternativ till vindspridningen - förr i tiden var ju skutornas lastageplatser med sina ballasthögar en källa till spridning för många växtarter. Har vi här nu en sentida efterföljare via den gotländska kalkstenen, då har vi i Finland någonting att uppriktigt tacka⁹ Gotland för - dessa pärlor i den nordiska floran.

LITTERATUR

- Kuusk V., 1989: Eestin luonnonvaraiset orkideat. Orkidealehti 22, p 48-54.
Nilsson Ö., 1988: Johannesnycklar vid Johannisfors. Svensk Bot. Tidskr. 82, p. 257-265.
Salmia A., 1988: Soikkokämmekän (Orchis militaris) uuslevinnästä ja biologiasta. Lutukka 5, p 53-63.
Vuokko S. och Korhonen M., 1987: Kämmekät. Suomen orkideat. Forssa.

Sven Forsell
Slottsgatan 33B
SF-20100 Åbo

Klockljungen, *Erica tetralix*, på Fårö under 13 år

ROLAND STAAV

Sommaren 1977 gjorde undertecknad ett överraskande fynd av klockljung, *Erica tetralix*, i närheten av Skärsände på Fårö, som jag beskrivit tidigare i en liten artikel i Fauna och Flora (Staa, 1978). Klockljungen är tidigare inte känd från varken Gotland eller Fårö och lokalen är helt isolerad från de närmaste svenska lokalerna i Småland.

Jag blev mycket överraskad över att finna en växt som klockljung på Fårö, då den i Sverige har en utpräglad sydvästlig utbredning och uppträder mycket sparsamt och lokalt österut. De närmast kända fyndlokaler är belägna i Småland. Klockljungen tillhör en grupp växter, som ingår i det västligt suboceana elementet (Sjörs, 1967) och är beroende av hög fuktighet men vill ha varken varma somrar eller extremt milda vintrar. Dessa förhållanden torde vara väl tillgodosedda på nordöstra Fårö med dess maritima klimat.

Växtlokalen är belägen i sandig tallskog invid kanten av ett mindre kärr bevuxet med bland annat klibbal och sedan gammalt utnyttjat som hästhage. Vid tiden för fyndet täckte klockljungen en yta av knappt 2 kvadratmeter.

Under den tid som gått sedan jag gjort fyndet har jag årligen besökt växtplatsen i juli eller augusti för att följa utvecklingen och räkna antalet blommande stänglar, som varierar betydligt år från år. Nedanstående summariska uppgifter är tagna ur min dagbok och gör inga anspråk på att vara vetenskapliga. De kanske ändå har ett visst intresse, då det gäller en art, som bara är känd i en enda (?) individ från landskapet och lätt kan försvinna!

1978-08-08	Klockljungbeståndet hade ungefär samma status som 1977.
1979-08-20	Beståndet hade krympt betydligt på grund av hästbete och tramp.
1980-08-04	12 blommande stänglar kunde noterats på ljusaste platsen, bara en stängel växande i skugga blommade.
1981-07-25	50 blommande stänglar, god kondition.
1982-08-10	51 blommande stänglar, varav 6 i skugga, några ännu i knopp.
1983-08-06	Rekordår: 300 blommande stänglar i solexponerat läge samt 30 på ursprungslokalen i skugga.
1984-07-13	Cirka 60 blommande stänglar, bara enstaka i skuggan. Bara ett par hade börjat slå ut på grund av den tidiga inventeringen.
1985-07-21	Revorna fåtaliga, blommorna ännu ej alls utslagna.
1986-05-16	En stor tall hade fällits rakt över beståndet, varför jag var tvungen att rensa växtplatsen från tallkvistar, grenar och barr.
1986-07-16	Cirka 40 blommande stänglar kunde inräknas.
1987-08-10	Cirka 80 blommande stänglar, några i knopp.
1988-07-26	28 blommande stänglar, kraftig igenväxning av sly, revor i skuggan ej utslagna.
1989-07-22	86 blommande stänglar, en del i knoppstadium.

Klockljung fotograferad på Fårö av S. Hedgren 1989.

1989 täcker klockkljungbeståndet bara omkring en kvadratmeter. Beståndet har på grund av igenväxningen vandrat mot ljuset, cirka en meter på 13 år. Ursprungslokalen ligger helt i skugga och är övergiven av klockkljungen. En röjning av växtplatsen torde gynna klockkljungen på sikt och kommer att utföras 1990.

Man kan spekulera i hur klockkljungen kunnat etablera sig på en så isolerad växtplats, och om den verkligen kommit dit spontant. En liknande växtplats fanns dock känd från den lettiska kusten redan under 1800-talet (Klinge, 1882) och i östligaste Finland (Kuhmo öster om Jajaani) hittades arten 1964 (Tiikainen, 1965). På senare tid har klockkljung även påträffats på flera platser i Norrland (Ericsson, 1984). Samtliga isolerade växtplatser i Norrland tycks bestå av nyligen störd mark som vägkanter och markberedningsfläckar på ett hygge. Det är möjligt att även lokalen på Fårö tidigare var störd på grund av kulturingrepp med sandflykt.

De många isolerade fynden visar tydligen att slumpvis långdistansspridning hos klockkljung är möjlig med hjälp av dess mycket lätta, vindspridda frön. Spridningsmöjligheter för klockkljung diskuteras vidare i Ericssons intressanta uppsats.

Det ska bli intressant att följa klockkljungen på Fårö även i fortsättningen. Det är inte heller omöjligt att det kan finnas flera lokaler på Gotland, även om chanserna är störst att Avanäset med sin magra jordmån passar bäst för en fattigkärrväxt som klockkljungen.

LITTERATUR

Eriksson S., 1984: Klockklung (*Erica tetralix* L.) i Norrland. Natur i Norr 3, s. 17-23.

Klinge J., 1882: Flora von Est-, Liv- und Curland. Reval.

Sjörs H., 1967: Nordisk växtgeografi. 2:dra uppl. Stockholm.

Staab R., 1978: Klockkljungen på sin ostligaste svenska lokal. Fauna och Flora 73, s. 94.

Tiikainen J., 1965: Kellokanerva, *Erica tetralix* L., löydetty Kuhmosta. Luonnon Tutkija 69, s. 123.

Roland Staav
Hornsgatan 47
11649 Stockholm

Lunglav på Gotland

LARS-ÅKE PETTERSSON

Släktet Lobaria, lunglavar, har sex arter i Sverige, varav två finns på Gotland. Den vanligaste är lunglaven, Lobaria pulmonaria, som finns spridd här på ön. Jättelaven, Lobaria amplissima, fann jag i samband med fågelinventeringen för Svensk Fågelatlas i Brunnsvåränget i Etelhem i några få exemplar, rikt fertila, och det är den hittills enda kända växtplatsen på Gotland.

Lunglavarna är stora och lätt sedda lavar som växer på trädstammar och klippor i framför allt gammal ädellövskog. Här på Gotland finner man lunglaven nästan bara i de gotländska lövängarna där de växer på olika trädslag. Lobaria-arterna är känsliga för luftföroreningar och är mer eller mindre hotade av det moderna skogsbruket.

Lunglaven, Lobaria pulmonaria, har en stor bål, som kan vara upp till flera decimeter tvärs över, med djupt inskurna och kantiga lobar. Ovansidan är grågrön till mörkbrun med åsar, som kan ha punktformiga soral eller stiftlika isidier (några av lavarnas könlösa förökningssätt). Apothecierna (fruktkropparna), som är sällsynta, är rödbruna och sitter i lobernas kanter. Bålen hos lunglaven, liksom hos alla andra lavar, består av en svamp och en alg som lever i symbios (Moberg och Holmåsén, 1982).

Lunglaven är den mest spridda av Lobaria-arterna och är känd från hela Sverige. Den blir sällsyntare längre norrut och mot fjälltrakterna men är inte ovanlig i Ångermanland och Medelpad. Lunglaven som tidigare betraktades som en allmän art har under de senaste 15-20 åren minskat så kraftigt att den bör betraktas som mindre allmän i Mellansverige och sällsynt i södra Sverige. I Skåne, Blekinge och södra Halland håller den på att försvinna helt. En av orsakerna till minskningen i södra Sverige är att gamla träd huggs ner, att ny skog gallras och att äldre skog avverkas. Även i nationalparker och domänreservat, där gallring och avverkning varit ringa, saknas lunglaven numera. Ett tydligt samband finns mellan försvinnandet och luftföroreningarna (Hallingbäck, 1986).

Vid en undersökning i Skåne, där man utgick från 25 lokaler, där lunglaven påträffats mellan 1890 och 1947, återfanns den endast på sex lokaler. Att många av de skånska förekomsterna av lunglav försvunnit har huvudsakligen berott på luftföroreningar (Hallingbäck och Olsson, 1987).

Under sommaren 1845 gjorde Chr. Stenhammar en resa på Gotland för att i första hand studera kalklavarna, men han gjorde även noteringar om övriga lavar på ön och för lunglaven noterades:

"Ganska liten och steril, sedd på ett och annat ställe t.ex. Etelhem och enligt P.C.Afzelius, Helvig" (Stenhammar, 1846). P.C. Afzelius hade några år tidigare varit på Gotland och samlat lavar, som Stenhammar sedan granskat.

K.J. Lönnroth gjorde en botanisk resa på Gotland 1853 och noterar fruktbärande lunglav från Etelhems socken (Lönnroth, 1857).

I herbarier på våra institutioner finns lunglav insamlad från olika socknar på Gotland, framför allt från våra ängen:

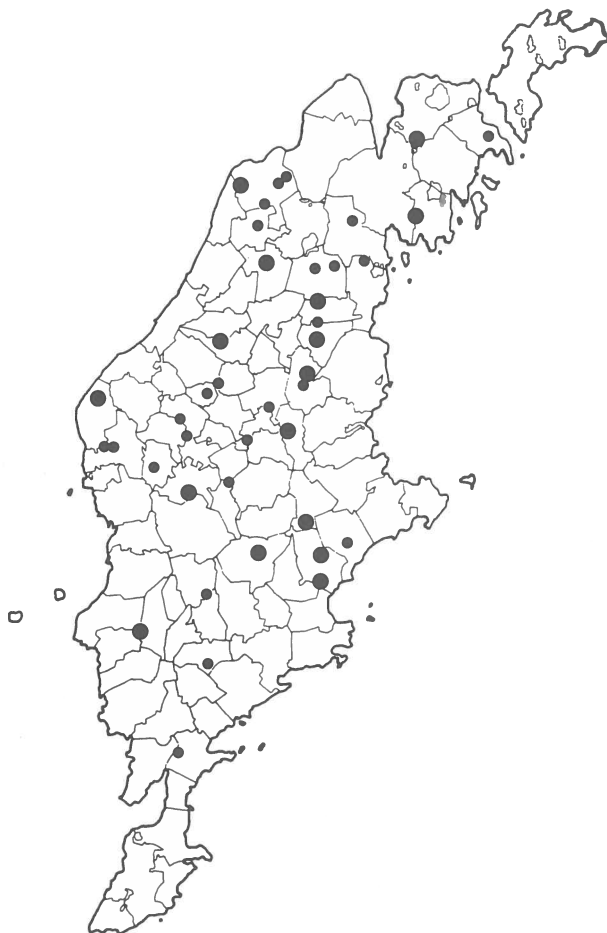
Fardhem, Lojsta, Stånga, Ardre (och Ljugarn), Hejde, Etelhem,

Lunglav. Foto: Lars-Åke Pettersson, Fjäle Ängar, april 1989.

Änge och övriga lokaler där lunglav, Lobaria pulmonaria, påträffades 1987-89. Numrering efter länsstyrelsens inventering av Änges- och lövmarker (Ericsson, 1976).

Nr	Lokal	Allmän - Täml allm.	Mindre allm. - Sällsynt (1-ca 10 ex)
2:5	Utoje, Fleringe	x	
3:8	Biskops änge, Bunge		x
8:2	Hammarsänget, Lärbro	x	
9:1	Ekebyänget, Stenkyrka		x
9:2	Salmbärshage, Stenkyrka		x
9:9	Ringvide, Stenkyrka		x
11:6	Björkeskogs, Martebo		x
13:2	Busarve, Othem		x
16:3	Boänget, Lokrume	x	
17:2	Höänget, Hejnum		x
17:4	Ainvätar, Hejnum		x
18:1	Laxarveänget, Boge		x
22:1	Aränget, Bäl	x	
24:1	Allekvia, Endre	x	
27:4	Alvena Lindaräng, Vallstena	x	
31:1	Kullängen, Akebäck		x
34:2	Smisänget, Hörsne	x	
34:3	Mattsarve vid L. Mörby, Hörsne		x
37:1	Prästänget, Vall		x
37:3	Vallsängar, Vall		x
39:2	Klosteränget, Halla		x
42:1	Lövskogsområde S. Ekeby, Eskelhem		x
44:1	Mästerbyänget, Mästerby		x
52:8	Fonnsänget, Väte	x	
57:1	Fjäle ängar, Ala	x	
63:2	Prästänget, Lojsta		x
64:1	Brunnsraränget, Etelhem	x	
66:1	Visne Ängar, Alskog	x	
67:2	Prästänget, Ardre		x
76:1	Solsänget, Sproge	x	
78:3	Hulte kruppar, Hemse		x
	Kappelänget-Idemoren, Gotska Sandön	x	
	Änge S Vale, Stenkyrka	x	
	Öppet betesområde O Bäl kyrka		x
	Ängsparti S Hästhagen, Akebäck		x
	Beteshage Unsarve, Halla		x
	Kant av beteshage S Båtels, Ganthem	x	
	Lövskogsområde O Krokstade, Tofta		x
	Änge O Nasume myr, Tofta	x	
	Kant av beteshage N Prästbåtels, Vänge		x
	O hävdad änge vid Roes, Grötlingbo		x
	Betat område S om Prästänget Alskog		x

Påträffade före-
komster av lung-
lav på Gotland

- Allm - t. allm.
- M. allm -sälls.

Mästerby, Väte, Akeback, Roma, Endre, Hejdeby, Hejnum, Boge, Stenkyrka, Othem och Gotska Sandön.

Gunnar Degelius besökte Gotland under tre veckor sommaren 1932 och ägnade då lavfloran på bark, lignum och urbergsblock stor uppmärksamhet. Han anför att lunglaven, visserligen med ett frågetecken, har minskat i frekvens i förhållande till fastlandet (Degelius, 1936). T.E.Hasselrot gjorde en veckas studieresa på Gotland 1937 och noterade lunglaven på fyra av fem besökta lokaler, överallt rikligt utom på en av lokalerna, och den torde, enligt Hasselrot, knappast vara sällsynt i de gotländska lövängarna (Hasselrot, 1938). Degelius gjorde ånyo ett besök på Gotland sommaren 1943 och instämmer nu med Hasselrots påpekande, att lunglaven är ganska spridd i de gotländska lövängarna. Degelius noterar vidare "trots att jag förgäves sökt den i en del lövängar, och arten stundom uppträder som mycket sparsam, torde den dock i stort sett kunna betecknas som täml. allmän i lövängarna (att jag under min förra resa icke iakttog arten måste bero på att jag då besökte

helt få lövängar)". (Degelius, 1944).

Eftersom lunglaven gått starkt tillbaka på fastlandet vore det intressant att veta om den gjort det här på Gotland också. Därför påbörjade jag en inventering av lunglav i framför allt de gotländska ängarna men även i områden, där det kunde tänkas att laven kunde växa. Inventeringen gjordes framför allt under våren och hösten 1987 och 1988 och med sporadiska besök i något änge även under 1989. Jag besökte 96 sådana områden och fann laven i 42, varav 17 av dessa kan anses vara rika lokaler för lunglav. På övriga lokaler sågs laven i ett fåtal exemplar, ibland ett enda exemplar i ett helt änge. De rikaste förekomsterna är i de hävdade eller betade ängarna där öppna ytor finns mellan träden. I de igenväxta ängarna var förekomsten mer sporadisk. Graden av igenväxning skiftar från änge till änge, och i de mest igenväxta ängarna påträffades laven i kanterna av området och i ett fåtal exemplar. I tre sådana igenväxta ängen var laven riklig, men där finns ändå en viss öppenhet i vegetationen, som förmodligen gör att laven trivs. Lunglaven påträffades framför allt på ask, men även på ek, stundom på alm, lund-alm, apel, lönn och oxel och i Alvena Lundaräng på lind.

På lunglaven påträffas ibland en svampparasit, Lichenomyces lichenum, som har en svart fruktkropp (misstolkades först att vara den i laven ingående svampkomponentens fruktkropp). Den har bland annat setts på följande lokaler: Alvena Lindaräng i Vallstena, Fonnäsäng i Väte, Brunnsraräng i Etelhem och Fjåle Ängar i Ala (Ingvar Nordin in litt.).

Utanför ängarna har lunglav bland annat påträffats kvarstående på ett kalhygge SV Gane i Bål (på ensam grov ask, B.G.Johansson muntl.) och på gran ovanför lerig kalkstenbrant vid stranden i SV-delen i Västerhejde (B.Pettersson, 1958).

Så länge som de gotländska ängarna hävdas genom fagning på våren och slåtter på sommaren eller betas av kor eller får och därmed hindras från igenväxning kommer nog lunglaven att finnas kvar. Hotet mot laven är luftföroreningarna, som kommer in över ön från länderna runt Östersjön och från svenska fastlandet.

LITTERATUR

- Degelius G., 1936: Till kännedomen om lavfloran på bark, lignum och urbergsblock på Gotland. Bot. Notiser, s. 27-63.
- Ericsson M., Hjelm L. och Ohlsson E., 1976: Inventering av änges- och lövmarker. Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Hallingbäck T., 1986: Lunglavarna, Lobaria, på reträtt i Sverige. Svensk Bot. Tidskr. 80, s. 373-381.
- Hallingbäck T. och Olsson K., 1987: Lunglavens tillbakagång i Skåne. Svensk Bot. Tidskr. 81, s. 103-108.
- Hasselrot T.E., 1938: Några lavar från Gotland. Svensk Bot. Tidskr. 30, sid 27-63.
- Lönnroth K.J., 1857: Till Gotlands Laf-flora. Öfversigt af Kongl. Vetenskaps-akademiens förhandlingar.
- Moberg R. och Holmåsén I., 1982: Lavar. En fälthandbok. Stockholm.
- Pettersson B., 1958: Dynamik och konstans i Gotlands flora och vegetation. Acta Phytogeogr. Suecica 40.
- Stenhammar C., 1848: Om Gottlands Laf-Vegetation. Kongl. Vetenskapsakademiens handl. 1846.

Lars-Åke Pettersson
Irisdalsgatan 26
62142 Visby

Kring gotländska popplar

INGVAR NORDIN

Till min bild av Storsudret hör popplarna, storbladiga vidkroniga jätteträd vid gårdar, längs vägar och ute på ägorna. De är både större och grövre än de inhemska lövträden och de har ofta kolossalformat. I sin mäktighet utgör de värdefulla inslag i det flacka landskapet; under popplarnas kronor ligger ofta en vit- eller grå-rappad gård, kanske med flistak, och med uthus och staintun i kalksten.

Mitt intresse för gotländska popplar går tillbaka till 1960-talets mitt och en veckolång sommarexkursion tillsammans med min chef, trädgårdsintendent Nils Hylander i Uppsala Botaniska Trädgård. Våra resultat från denna studie- och insamlingsresa har hittills ej publicerats. Hylanders intresse för popplar, särskilt balsampopplarna i svensk odling, går långt tillbaka i tiden. Redan 1945 publicerade han en artikel i ämnet i Lustgården, Föreningens för Dendrologi och Parkvård Årsskrift. Hylander hade tidigare endast gjort ett kort besök på Gotland, och följaktligen fanns åtskilligt på hans önskelista inför vår resa. Överst på listan och speciellt åtrådd var en balsamdoftande poppel, sorgpoppeln, Populus 'Tristis', i modern tid endast belagd från gotländsk odling. Under våra exkursioner stannade vi åtskilliga gånger för att inspektera popplar, men det önskade trädet fick vi aldrig se. Större framgång har man tydligen haft tjugo år senare, då ett rikt bestånd uppdagats vid Rudvier i Alskog (Johansson, 1987)! Men min nyfikenhet var väckt...

En disig vårmorgon 1963 kom jag att skärskåda nerfallna kvistar av en poppel nordväst om Stånga kyrka. Här satt fullt av små knappålar, Embolidium populneum - det numera korrekta namnet är Phaeocalicium populneum - på denna icke-licheniserade svamp. Specialisterna på knappåls lavar och närbesläktade svampar (familjen Myccocaliciaceae), docent Leif Tibell i Uppsala, skrev 1973 att arten troligen är förbisedd; den nämndes då från Värmland (på asp), Sörmland 2 lokaler (balsampoppel) och Stånga på Gotland. Senare har tillkommit Härjedalen (asp) och Lappland (Göran Thor i brev). Floravårdskommittén för lavar har i en preliminär lista över hotade arter i Sverige (Floravårdskommittén för lavar, 1987) nämnt Phaeocalicium populneum även från Uppland. Tibell anger en lokal i Finland och två i Norge, samtliga på asp, Populus tremula, medan en från östra Sibirien är på Populus suaveolens. Phaeocalicium populneum har annekterat en smal ekologisk nisch; kvistar av asp och poppel (alltid eller oftast balsampoppel?). En likartad specialisering i fråga om ståndorten uppvisar knappålslaven Stenocybe pulatula, alltid på tunna kvistar av al.

Det är ont om större vedsvampar på Sudrets popplar. Förgäves letar man efter den speciellt gotländska pälsticken, Inonotus hispidus, som dock kan förekomma i nära grannskapet på ask, lundalm, oxel eller vildapel. I samband med ringmärkning på Faludden i Öja under 1980-talet har jag antecknat svamparna på några popplar.

Rune Bollvik beskriver i sin bok "Från vår till vår" (Bollvik, 1971) ungdomsupplevelser på Faludden: "Längst ut nära fyren stod

Poppeltofsskivling, Pholiota destruens på poppelstubbe, Faludden, Öja. Foto Ingvar Nordin, oktober 1989.

en väldig poppel, som jämte enstaka hagtornsträd var det enda som bröt horisontlinjen framför oss." Det finns stora popplar kvar långt ut på Faludden, men flera jättar har försvunnit. Vid gården Toppsandar fälldes några mycket stora popplar i oktober 1986. Stamomkretsen vid markytan uppgick tre år senare till 4,1 m. Tyvärr kunde ej antalet årsringar räknas då. På en stubbe framkom i början av oktober 1989 fruktkroppar av den sällsynta poppeltofsskivlingen, Pholiota destruens (god färgillustration i Ryman och Holmåsen, 1986). Arten är ej tidigare känd från Gotland och över huvud taget endast känd från ett tiotal lokaler i främst Sydsverige (Stig Jacobsson muntl. inf.) De fyra fruktkropparna trängde fram ur sprickor i sågytans kärnved samt ur håligheter efter motorsågen. Hattarna var som unga klocklika, köttiga, ljusbruna och i kanten vitfjälliga. Svampen orsakar vitröta.

På en annan poppelstubbe växte platticka, Ganoderma applanatum. Den arten håller världsrekord i storlek; en fruktkropp på 96 kg har förevisats på en svamputställning nere på kontinenten. Den kan växa på litet av varje, både löv- och barrved, och med viss förkärlek för kulturmark. Tickorna här på Faludden var ännu tämligen små.

Sedan trädstammen fällts, gavs goda möjligheter att botanisera meterhögt upp på poppelstammen närmare den gamla kronan. Här var flera arter brosklavar, Ramalina sp. mycket allmänna. Fruktkropparna (apothecierna) av Ramalina fastigiata och R. fraxinea var delvis missfärgade, och orsaken här till var några lavparasiter, Abrothallus suecicus och Phoma ramalinae (sistnämnda nu benämnd Vouaxiomyces ramalinae), bägge vanliga på ön. Men här gavs tillfälle till massinsamling för distribution till herbarier världen

Lavininventering i ängen

ANDERS NORDIN, RICKARD SUNDIN och GÖRAN THOR

Sommaren 1989 påbörjade vi en lavinventering av ett antal ängen på Gotland. Vi vill här presentera vår undersökning och samtidigt tacka de markägare som låtit oss tillbringa dagarna i deras vackra ängen. Att vi valt Gotland beror på att det här finns ett stort antal ängen med ädellövskog av varierande storlek och med lång kontinuitet och skötsel. Även i ett europeiskt perspektiv intar Gotland en särställning vad gäller ängeshävd (Ekstam, Aronsson och Forshed, 1988). Lavfloran i Gotlands ängen är också förvånansvärt okänd. Praktiskt taget alla som studerat lavar på Gotland har främst tittat på stenväxande arter. Med Vall som bas hann vi under en dryg månad i augusti och september 1989 inventera 10 ängen på mellersta och södra Gotland. Under 1990 kommer vi tillbaka och hoppas då hinna med ytterligare åtminstone 10 ängen. Medel till första årets arbete erhöles från WWF och Sveriges Lantbruksuniversitet.

Bakgrunden till undersökningen är att av de 213 hotade lavarna i Sverige förekommer 83 (39%) i ädellövskogar. Med tanke på den lilla areal, som i dag täcks av denna skogstyp, är detta en mycket hög siffra. Ädellövskogarna utgör till största delen fragment av tidigare mer sammanhängande skogar, vilka täckte stora arealer. Vi har i dag en mycket dålig kunskap om biologin hos de arter som förekommer i ädellövskogar. Två frågor är centrala för vår undersökning: Har olika hotade arter olika arealbehov och/eller skilda biotopkrav (t.ex. skötsel)?

I samtliga utvalda ängen genomförs en linjeinventering av barkväxande lavar (busk-, blad- och skorplavar) på cirka 45 träd samt en översiktlig kompletterande inventering. Träden slumpas ut genom

över.

Slutligen kan nämnas att ett gråviolett skinn, Peniophora violaceolivida, insamlats på en nerfallen kvist från en av Faluddens jättepopplar.

LITTERATUR

- Bollvik R., 1971: Från vår till vår.
Floravårdskommittén för lavar, 1987: Preliminär lista över hotade lavar i Sverige. Svensk Bot. Tidskr. 81.
Hylander N., 1945: Om några i Sverige odlade former av balsampoppel. Lustgården 25-26.
Ryman S. och Holmåsen I., 1986: Svampar. Stockholm.

Ingvar Nordin
Eldaregatan 18B
41315 Göteborg

att vi i varje änge lägger ut den längsta möjliga raka linjen. Linjens längd delas med 30, och utmed linjens 30 punkter totalinventeras sedan det närmaste trädet. Desutom inventeras på varannan punkt även närmaste ek och ask. Dessa trädslag hyser nämligen en särskilt artrik och intressant lavflora. Dessutom noteras en rad andra faktorer, t.ex. areal, avstånd till närmaste änge, skötsel (hävd med bete, hävd med slätter, igenvuxen ängesmark) och slutenhet i trädskiktet.

En noggrann inventering av skorplavarna är mycket tidskrävande men helt nödvändig. Av de 83 hotade lavarna i Ädellövskog är 5 busklavar, 21 bladlavor och 57 skorplavar. Av dessa hittades under 1989 2 bladlavor och 22 skorplavar, totalt 24 arter. Då alla ängar ännu inte inventerats ges här inte någon utförligare presentation av resultaten. Ett resultat är dock att vi kunnat visa på ett samband mellan graden av hävd och det totala artantalet. Detta innebär att ett änge av en viss storlek med traditionell ängeshävd hyser fler arter än ett av samma storlek som bara betas. Ett igenväxande eller igenvuxet änge av samma storlek innehåller ännu färre arter än det betade.

Undersökningen har också lett till att kunskapen om många enskilda arter har ökat. 13 arter, vilka tidigare inte verkar ha publicerats från Gotland hittades 1989, nämligen Acrocordia cavata, Anisomeridium nyssaegenum, Biatorella monasteriensis, Caloplaca lucifuga (skuggorangelav), Chaenotheca chlorella, C. hispidula (parknållav), C. peronella (liten blekspik), C. stemonea, Collema occultatum, Cyphelium sessile, Opegrapha ochrocheila, O. vermicellifera (stiftklotterlav) och Phaeophyscia endophoenicia (skuggkranslav). Beläggmaterial har insamlats av samtliga dessa arter och kommer, när projektet är slutfört, att finnas på Naturhistoriska Riksmuseet. Om du vill veta mer om inventeringen eller kanske rent av följa med ut i fält någon dag, hör gärna av dig till oss.

LITTERATUR

Ekstam U., Aronsson M. och Forshed N., 1988: Ängar. LT/Naturvårdsverket.

Anders Nordin
Belostenceva 6
4100 Zagreb
Jugoslavien

Rickard Sundin
Botaniska Institutionen
Stockholms Universitet
10691 Stockholm

Göran Thor
Avd f Skogsekologi
S L U
Box 7072
75007 Uppsala

Exkursionsrapporter

ÖLBÄCK 23 APRIL

Årets första exkursion hade förlagts till hällmarkerna vid Ölbäck, strax öster om Visby. Vi samlades på grusåsen vid den gamla bo-platsen och började, under ledning av det starka triumviratet Elsa Bohus-Jensen, Bo Göran Johansson och Lars-Åke Pettersson, med att se oss om efter fjolårsståndare av timjansnyltrot, Orobanche alba, som året innan hade haft en ovanligt rik blomning här. Vi såg ganska så mycket av dem. Det fanns också rikligt av Sedum-arter, alla de fyra vilda gotländska arterna: vit, gul, kantig och stor fetknopp, Sedum album, S. acre, S. sexangulare och S. reflexum. (Senare under exkursionen såg vi norr om vägen också en förvildad odlad art, S. forsteranum).

Vi drog oss därefter ut mot hällmarkerna i östra delen, först vandrande genom en ljung- och renlavsbevuxen gles tallskog tills vi kom ut på den rena hällen, där vi studerade lavarna på tunn jord på kalksten. Typiska arter var svavellavar, Fulgensia bracteata och F. fulgens, masklav, knaggelav, tjock och vitpudrad kantlav, tegellav och brunfjällig skivlav, Thamnotia vermicularis, Toninia coeruleonigricans, Squamaria cartilaginea, S. lenticuligera, Lecidea decipiens och L. lurida.

Väl norr om stora vägen ledde oss Torgny Rosvall mot en vacker lokal för nipsippa, Pulsatilla patens, längre in i tallskogen, en fin avslutning på dagens botaniserande.

Bo Göran Johansson

KYRKHINGEGRUND 21 MAJ

Vandringen började i Agbod, det vackra fiskeläget innanför Kyrkbingegrund. Där blommade krutbrännare och faktiskt även den vita skogsliljan. Men denna märkliga vår blir vi inte förvånade! Kyrkbingegrund är ju en f.d. ö, numera blott avskild från land av ett blötare parti, som vi raskt forcerade iklädda stövlar (eller med bara fötter). Ön betas sommartid av nöt, vilket gynnar många växter. Adam och Eva fick vi se i mängder, även om en del exemplar verkade lite frostnupna eller förtorkade. Här fanns gula och röda färgformer men också några laxrosa.

Höskallran stod i blom, liksom klöverärt och getvämpling. Fält-sipporna var i stort sett överblommade, men vi kunde studera flera bestånd av märkliga, missbildade exemplar, där ståndarna ombildats till svepeblad och blomman helt saknar kronblad i vanlig mening. Toppjungfrulin hittade vi, liksom vårfingerört, som inte alls är vanlig på Gotland. Vi var 25 personer som i sol och blåst vandrade runt detta "smultronställe".

Gun Ingmannson

Dvärgmaskros, Taraxacum platyglossum, med sina karakteristiska inrullade kantblommor. Fotograferad i torr ängsmark på Kyrkbinge-grund 21 maj 1989, B.G.Johansson.

TJAUKLE 10 JUNI

Cirka femton deltagare lotsades från Viklau kyrka ned till Tjaukleområdet vid ån söder om Ollajvs. Dagen verkade bli en skön försommardag. Vi ställde matsäckskorgarna vid borden nära bron och vandrade in i de pastoral, välsköta ängarna runt ån. Betesdjuren var redan utsläppta och hade decimerat orkidéerna i fuktsvackorna. I en gammal meanderbåge av ån hittades dock enstaka ängsnycklar, johannesnycklar, skognycklar och tvåblad. Här besåg vi också en del halvgräs såsom alvaragnsäv, hirsstarr, slankstarr, ängsstarr m.fl.

I själva ån studerades videört, rostnate, bunkestarr, början till någon igelknopp. blad och frukter av kabbeleka samt rester av åns kräftor. På en fuktig äng på andra sidan ån blommade ett bestånd nattvioler.

Vi följde ån vidare nedströms och besåg och studerade växterna som kom i vår väg. Nu hade tyvärr himlen rakt över oss förmörkats av ett lokalt åskmoln, som efter ytterligare en stund vräkte ned sitt innehåll över exkursionsdeltagarna. Vissa personer gav upp växtstudierna och återvände mot bilarna. De tappra stannade kvar under några granar vid en strandbrink, innan också vi var tvungna att ge upp. Väl tillbaka vid kaffekorgarna mattades dock vår feghet så pass att vi intog en blöt fika innan exkursionen upplöstes av förnyat regn.

Jörgen Petersson

Cirka 25 personer samlades vid Näs kyrka på lördagsförmiddagen. Meningen var att vi skulle besöka fiskeläget Grundård på Näs västkust och därifrån vandra norrut längs stranden och i de betade strandhagarna. Vid ett besök på platsen några dagar innan visade det sig dock att området hade mycket få växter att bjuda på. Strandvegetationen stod mycket hög och tät och sträckte sig ända ut i vattnet. Strandhagarna var däremot mycket hårdbetade och led dessutom svårt av torkan.

Därför ställde vi på lördagen färden något mera norrut och började vår exkursion vid Marbodar i Nisseviken istället. Vi började med att vandra längs bäcken och i den lilla våtmarken som ligger nordost om Stora Deppan. Stora Deppan är en grund våt, den liknar mest en havsvik och har troligen också varit det innan den avsnördes från havet. Både bäcken och våtmarken var i det närmaste uttorkade men hade ändå ganska mycket växter att bjuda på. Vi ägnade en stund åt gräs, starr och tågarter, men det fanns mycket att se även för dem som inte var intresserade av gräs och halvgräs. I bäcken växte bland annat bäckmärke, förgätmigej och flera arter av dunört, och på våtmarken kunde man hitta flera arter orkidéer, spikblad, sumpgentiana, lökgamander och frossört.

På det hårdbetade området söder om Stora Deppan växte bland annat kustarun och dvärgarun tillsammans, och vi kunde konstatera att det är ganska lätt att skilja på dem, åtminstone om man ser båda samtidigt. Strandvegetationen dominerades av strandmålla, snårvinda och åkertistel, men både kalmolke och åkermolke liksom rosendunört och sandsallat förekom rikligt. På den mer öppna stranden närmare Marbod växte glasört, blåmålla och strandkrypa. Vackra tuvor med svartkavle och andra strandgräs kunde vi också bekanta oss med. Exkursionen avslutades vid Marbod, där en del avrundade med medhavd matsäck i det vackra vädret.

Bengt Larsson

TORSBURGEN 13 AUGUSTI

Efter några dagars häftigt regnande kom så solen lagom till exkursionsdagen och en grupp förväntansfulla växtintresserade startade vandringen från parkeringsplatsen vid Tjängvide "lukä". Vi gick till en början upp genom en normal barrskog med vispstarr, skogstarr, nästrot, blåsippa, lundskäfting m.fl. arter. Här växte också skogssmörblomma, praktbrunört och gotlandsspecialiteten piggrör.

Väl uppe mot Torsburgens klint besågs i en skuggig, mossig svacka ett vackert bestånd av den senblommande orkidén knärot. Denna växt sågs senare växa på ett flertal lokaler längs norra burgkan-ten. På kalkväggarna i en klyfta i närheten växte svartbräken och murruta, två av våra minsta ormbunkar. När vi klättrat uppför branten gick vi stigen österut mot "slottet". På vägen studerades bland annat backtimjan, kungsmynta, skogskovall och bergsskrabba. Vid själva slottet växte i den nordostvända branten en del hassel, getapel samt en buskformig lind, den senare sällsynt på Gotland.

Nu följde vi klintkanten söderut längs Torsburgens östra sida. Nedanföör klintkanten kunde vi med hjälp av kikare studera ett mindre bestånd av skugglosta. På vår väg över berghällarna sågs också bergjohannesört. Vid burgens sydöstra del gjorde vi en paus, varvid de flesta intog sin medhavda matsäck. Här kunde vi ovanifrån studera en av områdets rariteter, nämligen gulkronillen.

Jörgen Petersson (längst till vänster) leder exkursionsdeltagarna ut i en vät på Torsburgen. Foto: S. Hedgren.

Efter matrasten gick vi ned till en av källorna och prövade dess vattenkvalité. Här växte rörsvingel och strävlösta. Färden gick sedan vidare mot de hållmarker som ligger centralt på Torsburgen norr om Ardre lukä. På dessa hållar fanns gott om typiska hållmarksväxter t.ex. gräslök, sandlök, liten sandlilja, stor kustruta, stor fetknopp, solvända, rosettjungfrulin, bockrot och fältvadd. Efter lite letande kunde också några förtorkade exemplar av den junibloommande timjansnyltroten beskådas. Väster om hållmarken finns en vät, som efter det myckna regnandet var ordentligt översvämmad. Här vadade vi ut och studerade knutnarv, sumpgentiana, lökgamander, åkermyntha, krissla, höstfibbla och storven. I kanten av väten växte finnoxel och klippoxel förutom de vanligare Sorbus-arterna rönn och oxel.

Därefter gick vi kompassgång till myren på sydvästra Torsburgen. I våtmarken i myrens nordöstra hörn växte ängsstarr, axag, kärrlilja, pors och vattenmynta. På något torrare mark mot slutningen i öster fanns blodtopp, som i Sverige endast finns på Gotland. I norrkanten av själva agmyren fanns kärrknipprot, majviva, tätört och kustarun. Efter att ha vadat över myren söderut kom vi in i dess pH-mässigt surare delar i sydväst. Här växer flera på Gotland sällsynta arter blandat med typiska våtmarksväxter. Vi hittade kärrbräken, dystarr, snip, ormbär, storsileshår och vattenklöver. På torrare mark i tallskogen sydväst om myren fanns röd skogslilja, knärot, piggrör och färgmåra. På tillbakavägen mot Tjängvide lukä passerade vi Rindarhålet och gick längs burgens nordvästra

kant. I själva hålet fanns guldkronill. Exkursionen avslutades vid platsen för dess start.

Jörgen Petersson.

LUMMELUNDA-STENKYRKA 27 AUGUSTI

Vi samlades vid Lummelunda kyrka och flyttade oss snabbt till dagens första exkursionsmål, stranden vid Alstädar i Stenkyrka. Där tittade vi oss omkring på sensommarens vackra blomning på den torra gräs- och örtbevuxna strandmarken. Vi passade också på att bekanta oss med äppelros, som växte här i ett enstaka exemplar.

Vi hade dragit oss hit för att se på källmyrsfloran, och särskilt brunögontrösten. Den fick vi också se i den sluttande källmyr som låg längre in mot land. Myren var friskt grön av mossor, framför allt Cratoneuron-arter, på sina håll bröt vattnet fram i små rännilar, och i svag vegetation stod brunögontrösten i blom.

På vägen förbi Lickershamn passade vi på att titta på den sällsynta vimpelmossan, Trochobryum carniolicum, på en översilad kalkklippa i strandgruset. Den är mycket liten (se bild i Rindi 1989 Nr 1) och utan lupp hade vi knappast anat dess närvaro.

Slutligen visade oss exkursionsledaren Ingrid Engquist en skogsmyr med en nyfunnen förekomst av kråkbär, som är mycket ovanlig på Gotland utom Fårö.

Bo Göran Johansson

HAMMARSÄNGET 24 SEPTEMBER

Exkursionen hade samlat ett tjugotal deltagare, varav två hundar. Som inledning förevisades en sommartryffel, Tuber aestivum, ny-skördad på sin Visby-lokal, samt en orangebrun giftspindling, Cortinarius orellanus, just funnen på sin andra Gotlandslokal. Delta-garna gjorde sedan en timmes rundvandring och kunde vid återkomsten jämföra sina fynd med svamparna på den minutiöstställning som dukats fram. Dessa var hämtade från mer regngynnade ställen på ön.

I Hammarsängen blev funna präktiga exemplar av oxtungsvamp, Fistulina hepatica, som växte vid basen av gamla ekar, likaså gaffelfriskor, Lactarius acerrimus, som bildade häxringar i gräset. Också några rariteter hittades här: gulmjölkig ekrisa och rodmande musseron, Lactarius chrysorrheus och Tricholoma orirubens. De pålitliga matsvamparna kantarell, gul trumpetssvamp och trattkantarell, Cantharellus cibarius, C. lutescens och C. tubaeformis, fanns på borden, liksom blek och rödgul taggsvamp, Hydnum repandum och H. rufescens, och sju arter soppar, däribland blodsopp, Karl Johan och smörsopp, Boletus erythropus, B. edulis och Suillus luteus. Tre arter blodriskor var med, en av dem den mörka blodriskan, Lactarius sanguinifluus, med vinröd mjölksaft, typisk för de varma hållmarkerna. Bland kremlorna lyste guldkremlan i all sin glans samman med krusbärskremla och blodkremla, Russula aurata, R. queletii och R. sanguinea. Dessutom fanns flugsvampar, vaxskivlingar, trådskevlingar och annat smått och gott. Sporsäcksvampar var det ont om; den finaste representanten var några fräscha vita hattmurklor, Helvella crispa. Sammanlagt kunde cirka 100 arter beskådas.

Elsa Bohus-Jensen

Brunögönetrum vid Alstäden i Stenkyrka. Foto: S.Hedgren, 1989.

Föreningsmeddelanden

BOTANIKKURS OCH INVENTERINGSLÄGER JULI 1990

I förra numret av Rindi kunde ni läsa om ett planerat inventeringsläger på Gotland sommaren 1990. Planerna har under tiden ändrats något och den vecka det rör sig om kommer att innehålla både inventering och botaniska genomgångar. Vi ber er att observera att tiden har ändrats så att:

VI BÖRJAR MÅNDAG DEN 9 JULI OCH SLUTAR SÖNDAG DEN 15 JULI

Inkvarteringen kommer att vara i Etelhems bygdegård, liksom under 1989, och där är den helt kostnadsfri. Standarden är mycket enkel, eget sänglinne behövs. Där finns ett litet kök, där det går att laga mat, men den som vill äta i lyx och flärd kan lätt ta sig till Ljugarn cirka två mil bort. Lanthandel för inköp finns i Etelhems kyrkby. Det finns emellertid vandrarhem i Garde och i Ljugarn också, som kan erbjuda mycket bättre standard på inkvarteringen. Platser där bör ni i så fall boka själva i god tid!

Området som ska inventeras ligger öster och sydöst om Etelhem och innehåller blandade biotoper med skogsmark, hållmark, myrmark och många små kulturmarker. Blodtopp, nipsippa och kanske gotlandsständs hör till områdets speciella växtarter. Inventeringen kommer att genomföras i smågrupper.

Vi kommer också att ha gemensamma exkursioner i området för att bekanta oss med det. Dessutom företar vi utflykter till intressanta områden på Gotland i övrigt. Meningen är att lägret också ska ge nya botaniska kunskaper för deltagarna. På kvällarna ska vi också gå igenom en del växtgrupper utifrån vad vi stött på under inventeringen.

Som kursledare har vi lyckats få Lena Jonsell, Uppsala, att medverka.

För studerande med goda botanikkunskaper, som vill göra en insats i inventeringen av Gotlands flora, finns det ett antal resestipendier att söka. Dessa stipendier är avsedda att täcka, åtminstone till en del, kostnaderna att ta sig till Gotland. De är på 500 kr vardera och måste sökas på förhand.

Anmäl ditt intresse till Bo Göran Johansson, Levide Vall, 62193 Visby, tel 0498/66204, till Bengt Larsson, Lummelundsväg, Pl 4875, 62141 Visby, tel 0498/78218, eller till Gun Ingmansson, Bangårdsgatan 10, 62145 Visby, tel 0498/71343. Anmäl dig senast 21 juni.

Projekt Gotlands Flora behöver dig!

ÅRSMÖTE DEN 15 FEBRUARI

Årsmötet hölls i Naturmuseets bibliotek den 15 februari. Gun Ingmansson ledde mötet. Den gamla styrelsen beviljades ansvarsfrihet och omvaldes därefter. För 1991 rekommenderades oförändrad medlemsavgift.

Sedan vidtog en auktion på böcker som föreningen fått som gåva av Hjördis och Knut Stigell. Karl Lodnert hade också tagit med sig trärarbeten, som han gjort i idgran och ene. De fina arbetena gick som vinst i ett lotteri bland årsmötesdeltagarna.

Som avslutning visade Lars-Åke Pettersson bilder från Turkiet och berättade om en resa i Anatolien.

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR 1989

Medlemsantal

Föreningen hade vid årets slut sammanlagt 875 medlemmar varav 78 familjemedlemmar - en minskning med 22 medlemmar sedan föregående år. Geografiskt var medlemmarna fördelade enligt följande (1989 års siffror inom parentes): Gotland 363 (392), Sverige utom Gotland 491 (485) och utlandet 21 (20).

Funktionärer

Styrelsen har under det gångna året bestått av Gun Ingmansson (ordförande), Jörgen Petersson (vice ordförande), Elsa Bohus Jensen (sekreterare), Bengt Larsson (kassör), Ingrid Engquist (ledamot), Stig Högström (ledamot), Torgny Rosvall (ledamot) och Bo Göran Johansson (ledamot och ansvarig för Projekt Gotlands Flora).

Revisorer har varit Sune Bolin och Lars-Åke Pettersson. Revisorssuppleant har varit Jens-Henrik Kloth. Valberedningen har bestått av Stellan Hedgren och Lars-Åke Pettersson.

Sammanträden

Styrelsen har under 1989 sammanträtt fem gånger.

Årsmötet

Årsmötet hölls den 16 februari på Gotlands naturmuseum. Till ordförande omvaldes Gun Ingmansson. Årsavgiften fastställdes till 50 kr för fullbetalande medlem och 15 kr för familjemedlem, således ingen ändring mot föregående år. Efter förhandlingarna höll Torgny Rosvall ett uppskattat föredrag om "Några blad ur de gotländska kärlväxternas upptäcktshistoria".

Rindi

Föreningen tidskrift Rindi har redigerats av Bo Göran Johansson (redaktör), Gun Ingmansson och Bengt Larsson. Årgången omfattar 138 sidor.

Nummer 1 innehåller bl.a. en preliminär förteckning över Gotlands mossor, skriven av Stig Högström, och en genomgång av 1988 års växtfynd. Omslaget pryds av alpnäcklar, en akvarell av Staffan Rosvall.

Nummer 2 1989 är ett temanummer om Gotska Sandöns växter skrivet av Gun Ingmansson och Jörgen Petersson. Omslaget, timjansnyltrot och backtimjan, är målat av Albert Engström 1924, och har med behörigt tillstånd hämtats från hans bok om Gotska Sandön.

Ett nytt tryckeri, Gotlands Grafiska, har anlitats under 1989, och det har hittills fungerat tillfredsställande.

Exkursioner och sammankomster

Den 18 januari visades Säveskolans herbarium av Bo Göran Johansson.
Den 8 mars visade Anders Lekander bilder från Asturien.
Den 23 april kröp deltagarna omkring på Ölbäcks hållmarker och tittade på mossor och lavar. Elsa Bohus Jensen, Bo Göran Johansson och Lars-Åke Pettersson ledde.
Den 21 maj var ett 30-tal medlemmar på Kyrkbingegrund, i vänaste Adam och Eva-tid. Ledare var Gun Ingmansson.
Den 10 juni gick 20 tappra deltagare vid Tjaukle i Viklau, medan regnet öste ner. Jörgen Petersson ledde.
Den 2 juli besöktes Vitärtskällan i Lärbro av ca 75 personer. Jens-Henrik Kloth var exkursionsledare.
Den 29 juli var det dags för en strandvandring söderut från Nisseviken. Bengt Larsson ledde ett 30-tal deltagare.
Den 13 augusti bjöd Torsburgen på en fin naturvandring. Jörgen Petersson var färdledare.
Den 27 augusti guidades 25 intresserade av Ingrid Engquist. My-rar och vätar i Stenkyrka besöktes.
Den 24 september kom årets sista exkursion. Det var Hammarsänget som plockades rent på svampar. Elsa Bohus Jensen ledde artbestämningen.
Den 19 oktober träffades medlemmarna på den sedvanliga bildkvällen. 16 personer kom till naturmuseet, och många hade egna bilder med sig.

Studiecirklar

Föreningen har även detta år anordnat en studiecirkel i Folkuniversitetets regi. Ledare var Ingrid Engquist för 10 deltagare.

Sommarläger

12 inventerare deltog i sommarens läger den 6-12 juli. Lägret var förlagt till Etelhems bygdegård. Två kartblad, 06J2c (Etelhem) och 06J1c (Lye), blev klara under veckan.

Projekt Gotlands Flora

Floraprojektet, som ska utmynna i en landskapsflora, har nu pågått i sju växtsäsonger. 20 färdiginventerade florarutor har redovisats under året, och totalt är 40% av rutorna klara. Ännu är 20 kartblad obokade.

Naturvård

Föreningen har agerat mot planerna på att anlägga tre golfbanor med tillhörande byggnationer vid Kaupungs i Ardre. Området hyser en av Sveriges två lokaler för gotlandsranunkel, klassad som akut hotad av Naturvårdsverket. I området växer också gulcronill, en annan hotad och sällsynt växt. Föreningen har hos länsstyrelsen begärt att området skall avsättas som interimistiskt naturreservat, vilket också delvis har skett. Föreningen har också lämnat synpunkter på detaljplanen över området till kommunen och därvid krävt vissa inskränkningar i exploateringen.

GBF har under året arbetat med ett register över 65 hotade skogsväxter, som skogsvårdsstyrelsen har beställt. Registret omfattar samtliga kända lokaler.

Vi har även i år yttrat oss över ett antal ansökningar om tillstånd till dikning som ingivits till länsstyrelsen.

Föreningen har under sommaren inventerat tre hållmarksområden öster om Visby: Ölbäck, Hejdeby hållar och Torsalvret. Inventeringen har utmynnat i en länsstyrelserapport, i vilken områdena jämförs och bedöms.

WWF har även i år fått en rapport om statusen hos ett 15-tal ho-

tade och sällsynta växter på Gotland.

Föreningen har deltagit i Naturvårdsrådet. Verksamheten har bl.a. resulterat i ett förslag till ett kommunalt naturvårdsråd bestående av politiker och representanter för naturföreningarna.

En kartering av vissa svampar på Gotland har lämnats in till Sveriges Mykologförening. Karteringen har gjorts av Elsa Bohus Jensen.

Övrigt

Föreningen är medlem i Föreningen Östersjölägret. Vi har deltagit i möten, och några representanter för GBF kommer att delta i lägret i sommar.

Föreningen har granskat och lämnat synpunkter på skötselplaner över naturreservaten Brucebo och Allekvia löväng.

GBF har också hjälpt till att göra en uppskattad gräsutställning på Gotlands naturmuseum under sensommaren.

Nära till naturen-kampanjen har avslutats under året, men vissa av GBF-s programpunkter har varit med i kampanjens programfolder.

RESULTATRÄKNING 1989 FÖR GOTLANDS BOTANISKA FÖRENING

INTÄKTER

Medlemsavgifter 1989, ingående balans	18775:-	
Medlemsavgifter	<u>20610.02</u>	39385.02
Gåvor		3610:-
Försäljning av kort, dekalier m.m.		1333.30
Bidrag från Gotlands kommun		5000:-
Ränta		5415.40
Projekt Gotlands Flora, från 1988	18510:-	
Projekt Gotlands Flora	45095:-	
Avgår överfört till 1990	<u>-15710:-</u>	47895:-
Årets underskott		<u>891.58</u>
	Summa	103530.30

UTGIFTER

Rindi, tryckkostnader	44116:-	
Rindi, porto, kuvert m.m.	<u>10070.50</u>	54186.50
Datalicens	400:-	
Östersjölägret	200:-	
Boxavgift, porton m.m.	<u>420:-</u>	1020:-
Möten och exkursioner		429.30
Projekt Gotlands Flora		<u>47894.50</u>
	Summa	103530.30

BALANSRÄKNING 1989-12-31

Tillgångar

Bank		83925.28
Postgiro		<u>3715:-</u>
	Summa	87640.28

Skulder

Medlemsavgifter 1990		14685:-
Projekt Gotlands Flora		15710:-
Gåvofond		41720:-
Kapitalbehållning 1988-12-31	16416.86	
Avgår årets underskott	<u>891.58</u>	15525.28
	Summa	87640.28

Program sommaren och hösten 1990

- Mån 4 jun På annandag pingst firar vi Gotlands Botaniska Förenings 10-årsjubileum genom en exkursion till Laxarve-änget i Boge, samma plats som vid föreningens första ordinarie sammankomst den 4 juni 1980! Vi samlas i änget kl 10. Föreningen bjuder på jubileumspicknick!
- Sön 10 jun I samarrangemang med Gotlands Naturvårdsförening gör vi en exkursion till Alvena Lindaräng under Jörgen Petersson ledning. Samling i änget kl 10.
- Sön 1 jul Stigmyr. Vi vandrar över såväl hållmarker som våtare delar och kommer att få se typiska hållmarksarter som svårdkrissla och gotlandssolvända men också våtmärkernas arter som t.ex. flugblomster och sumpnycklar. Ingrid Engquist och Bengt Larsson leder exkursionen. Samling vid vägen invid Stigmyr-reservatet, väg 149 2 km nordost Ire, kl. 10.
- Sön 29 jul Hoburgen. Alvar, torrängar, kalk- och sandstensklippor, strandmarker och kulturmarker med många charmiga växtarter, varav en del är mycket ovanliga utanför Sudret. Vi samlas vid parkeringsplatsen vid Hoburgs-klippan kl. 10. Gun Ingmansson, Bengt Larsson och Lars-Åke Pettersson leder exkursionen.
- Sön 19 aug Martebo myr. Trots dikningen hyser Martebo myr ännu stora naturvärden. Lars-Åke Pettersson ska visa oss runt i myrområdet. Samling vid Tingstäde postkontor kl 10.
- Sön 23 sep Skogsvandring i Ljugarnstrakten. Nordöst om Ljugarn finns fina skogar på fuktig sand med spännande mossor och ormbunkar. Samling vid Vitvärs fiskeläge kl 10. Bo Göran Johansson leder exkursionen.
- Lör 13 okt Årets sista exkursion går ut på hållmarkerna väster om Bro kyrka. Mycket av kärlväxtfloran går ännu att studera och lavarna syns långt bättre nu, när de svällt i höstfukten, än under sommaren. Larss-Åke Pettersson leder exkursionen. Samling vid Bro kyrka kl 10.

SVAMPKVÄLLAR

- Mån 10 sep Elsa Bohus Jensen leder ett Öppet Hus om svampar.
Mån 17 sep Tag med de svampar Du har hittat för att visa dem
Mån 24 sep och för att få dem artbestämda.
Alla är välkomna!!! Öppettid kl 19-21.

Innehåll

- 3 Staffan Rosvall: Omslagsbilden: Hybrid mellan vit och röd skogslilja, *Cephalanthera longifolia* x *rubra*
- 4 Jörgen Petersson: Nyheter i Gotlands flora 1989
- 14 Staffan Rosvall: Två gotländska gräs och deras namn
- 20 Sven Forsell: Hur har johannesnycklar (*Orchis militaris*) spritt sig till Finland?
- 25 Roland Staav: Klockljungen, *Erica tetralix*, på Fårö under 13 år
- 28 Lars-Åke Pettersson: Lunglav på Gotland
- 33 Ingvar Nordin: Kring gotländska popplar
- 35 Anders Nordin, Rickard Sundin och Göran Thor: Lavinventering i ängen
- 37 Exkursionsrapporter
- 43 Föreningsmeddelanden
- 47 Program sommaren och hösten 1990
- 48 Innehåll

ÖPPET HUS PÅ NATURMUSEET

Också under 1990 kommer vi att ha öppet på Gotlands Naturmuseum under torsdagskvällarna från kl. 19. Vi träffas i Naturmuseets bibliotek, Hästgatan 1, en trappa upp. Alla är välkomna för att träffa och prata med personer som är intresserade av Gotlands flora.

Under 1990 har vi haft öppet från 3 maj och vi fortsätter att ha öppet under sommaren var torsdag fram till och med 30 augusti.